

PARASPONDYLOS ZOTIKOS
KÖLTEMÉNYE A VÁRNAI CSATÁRÓL.

PECZ VILMOS

L. TAGTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1894.

Zotikos költeménye a várnai csatáról.

(Fölvastatott a M. T. Akadémia I. osztályának 1893. okt. 2-iki ülésén.)

I.

A kiadatlan középfő- és újkorai görög irodalmi műveknek Legrand eszközölte gyűjteményében, melynek főcélja, hogy az újabbkori görög nyelv tanulmányozásához anyagot szolgáltatson, az új sorozat ötödik számában ¹⁾ Böles Leó jóslatain és egy ismeretlennek Konstantinápoly eleséséről szóló panaszos költeményén kívül találunk egy 465 sorból álló költeményt a várnai csatáról, mely nemcsak nyelvészeti, de tárgyi szempontból is kiválóan érdekesnek mondható. Mivel a költemény eddigelé semminemű feldolgozásban sem részesült és tudtommal történetíróink se ismerik, elhatároztam annak nyelvi és tárgyi méltatását, annál is inkább, mert azzal a reménnyel kecsgetetem magamat, hogy egyrészt némi adalékot szolgáltathatok a görög nyelv történetéhez, másrészt alkalmam nyílik történetíróink figyelmét erre a magyar történet egyik legnevezetesebb momentumára vonatkozó forrásmunkára felhívni, mely a M. T. Akadémiától Thúry József magyar fordításában nem rég kiadott török történetírókkal ²⁾ szemben se

¹⁾ Collection de monuments pour servir a l'étude de la langue néo-hellénique. Nouvelle série. Nr. 5. Les Oracles de Léon le Sage. La Bataille de Varna. La Prise de Constantinople. Poèmes en grec vulgaire publiés pour la première fois d'après les manuscrits de la Bibliothèque Nationale par *Émil Legrand*. Athènes, librairie André Coromilas, rue d'Hermès, 291, 1875. Paris, Maisonneuve et Cie, Libraires-éditeurs, Quai Voltaire, 15. MDCCCLXXV. Ugyanez a kiadás Legrandtól megjelent egy évvel előbb 1874-ben az *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France* 8-dik kötetében.

²⁾ Török-magyarokori történelmi emlékek. II. osztály: Irók. Török történetírók. A M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának megbízásából fordította és jegyzetekkel kísérte *Thúry József*. I. kötet. Budapest, 1893.

veszít jelentőségéből. Nemcsak mivel a Legrand-féle kiadás igen drága és nehezen hozzá férhető, de mert a költeménynek általa adott szövegével mindenben egyet nem érthetek, közlöm magát a szöveget is, a jegyzetekben okolva meg a Legrand-féle szövegtől való eltéréseket. Továbbá, mivel a költemény sok helyt nehezen érthető, néha úgy szólva egészen érthetetlen, szükségesnek tartottam — költészeti értékkel nem bírván — prózai hű fordítását is adni. A költemény történeti méltatása és fordítása azonban a Századokban jelenvén meg, jelen értekezésem csak a szöveget és annak nyelvi feldolgozását foglalja magában. A nyelvi jelenségekről részint a költemény előtti systematikus részben, részint a szójegyzékben adok számot. Ez utóbbi jóval teljesebb a Legrand-féle glossariumnak a Várnai csatára vonatkozó részénél és arról tanuskodik, mennyi szóval szaporítható csak ennek az egy irodalmi emléknek alapján is a közép- és újkori görög nyelvnek Du Cange által kiadott nagy glossariuma. Mielőtt azonban a költemény nyelvének rendszeres ismertetésére áttérnék, jónak látom a kéziratról, a költemény szerzőjéről, megírásának idejéről és æsthetikai értékéről egyet-mást elmondani.

A kézirat, melyben a várnai csatáról szóló költemény foglaltatik, a Bibliotheca Coislinaiana katalógusának CCCXVI-ik számát viseli, és ebből a könyvtárból került a párisi Nemzeti Könyvtárba. Nagysága közönséges nyolczadrét, papírja jó minőségű; 163 elég jó állapotban levő ívből áll és juhbőr kötésének hátára rá van írva: Pugna Varnensis. A cím nem teljes, a mennyiben az általa jelzett költemény a kéziratnak csak első tizenkét ívét foglalja el; a többit az Ilias tölti be, melyet Konstantinus Hermoniakos a tizennegyedik század kezdetén II. Komnenos János epirusi zsarnok meghagyására írt, 8799 nyolcz szótagú, rím nélküli trochæusban dolgozván fel népies görög nyelven Homeros költeményeit.*) Az egész kézirat egy kéztől való, betűi tiszták és könnyen olvashatók, de orthographiája igen gyarló, a mint erről a Legrand által adott apparatus criticusnak majdnem minden szava tanuskodik. Helyesen cselekedett a kiadó, hogy ezt a gyakran hajmeresztő orthographiát megjavította; csak azt nem értem, miért nem tette

*) Ebből az Iliasból részleteket közölt *Mawophrydes: Έκλογή μνημείων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης* (Athen, 1866) című kiadványában.

ugyanazt a költeménynek alább közlendő főczimével is. A verssorok egymás után írvák, mint a prózában, és a kéziratokban gyakran előforduló szokás szerint vörös tintával jelzett ponttal vannak egymástól elválasztva. A főczím és a mellékezik tintája karmin színű. Az első lapok egyikének felső részén olvasható megjegyzés szerint a kézirat a tizenötödik századból való. Egyik tulajdonosa a költeményénél nem jobb orthographiával megjegyzést tett a tizenkettedik iv aljára, mely a Legrand megjavította orthographiával így hangzik: «1597* μηνός ἀπριλίου 2, ἐγράσα τὸ βιβλίον ἐτοῦτο ἀπὸ χειρὸς ἐνὸς καλοῦ ἄνδρος, ὅπως τὸ ἐπόλεσον εἰς τὴν Πόλιν, τὸν καιρὸν ὅπου ἐκάθισεν ὁ κὴρ Μελέτιος πατριάρχης εἰς τὴν Κοῦστα(ν)τινούπολιν, ὅπου τὸ ἐγράσα ἐγὼ Γεώργιος Δαβιλάς (?) Χιώτης τοῦ παπᾶ Πα(ν)τολέου ἀπὸ τὸ Πυργί, ἔτους χιλιοστοῦ πεντακοσιοστοῦ ἐβδόμου μηνός ἀπριλίου εἰς ταῖς δύο,» azaz «1597. április hó 2-ikán vásároltam ezt a könyvet egy szerzetes kezéből, ki azt eladta Konstantinápolyban, abban az időben, a mikor Meletios patriarcha úr székelte Konstantinápolyban, a hol megvettem azt én, a chiosi Davilas György, a pyrgi-beli Pantoleos pap fia, az ezer ötszáz kilenezvenhetedik év április havának másodikán».

A költemény fő czíme, a mint azt Legrand kritikai megjegyzéseinek élén az eredeti hibás orthographiával adja, általam ez utóbbi tekintetben kijavítva, ekképen szól: «Διήγησις [γραμμα]μένη παρ' ἡμῶν φιλοσόφου Παρασπονδυλῶς Ζωτικῶς, ὅς γέγονε γὰρ ἐν τόπῳ Βάρνας μηνός νεουρίου ἐγ' ἡμέρα τετράδη (= ἡμέραν τετράδη). Ταῦτα γὰρ γέγοναν ἐν τόπῳ Βάρνας»*), azaz: «Elbeszélés, írva általam, a philosophus Paraspondylos Zotikos által, ki ugyanis született Várna helyén november hó 13-án, szerda napján. Ezek történetek ugyanis Várna helyén.» E szerint a költemény szerzője a várnai születésű Paraspondylos Zotikos, ki születési idejénél elfelejtette a hónap és nap mellett az ezeknél szükségesebb évszámot fölemlíteni. Felőle csak annyit tudunk, a mennyit magáról mond költeményében és annak fő czimében. Ez utóbbi helyen philoso-

*) Legrandnál így: «Διήγησις [γραμμα]μένη παρ' ἡμῶν φιλοσόφου Παρασπονδυλῶς Ζωτικῶς. ὁ γέγονε γὰρ ἐν τόπῳ Βάρνας μηνός νεουρίου ἐγ' ἡμέρα τετράδη. ταῦτα γὰρ γέγοναν ἐν τόπῳ Βάρνας». Az ὁ γέγονε kifejezést ὅς γέγονε-re javítottam; a γέγοναν-nak γέγοναν írására nézve utalok a költemény 103-ik sorára, hol ugyanazt a szót Legrand is helyes orthographiával adja.

phusnak nevezi magát, a mi az akkori nyelvhasználat szerint papot, szerzetest jelent. A költemény előszavának utolsó soraiból (94—109) is kitűnik, hogy nem tartja magát a szó szoros értelmében vett philosophusnak, mert elmondja, mennyi bánatot okozott neki, hogy a philosophia tudományával nem foglalkozhatott és általában véve csak igen keveset tanulhatott, minek folytán szegyenkezés fogja el, a mikor gyarló képességgel készül nagy dolgokat leírni. Tehetetlenségének érzetében tehát arra szorítkozik, hogy szószaporítás nélkül írja le teljes igazsággal azt, a mit látott és tapasztalt. A költemény végén (438—445) még határozottabban kijelenti, hogy szemtanúja volt a csatának: Sűrű erdőben rejtőzködve nézte — a mint mondja — a csata lefolyását, a küzdő seregek tömege úgy tűnt föl előtte, mint a véghetetlen tenger duzzadó hullámai, s ő lélek- és érzék nélküli emberré lett s majdnem kővé vált nagy ijedelmében. A szerző olyan közvetlenséggel írja le rémületét, hogy semmi okunk sincs kételkedni szemtanúi voltában, a mint hogy a költemény megírásának idejét is az azon végig vonuló hangulat alapján a csatának évébe kell helyeznünk.

A munka mint költemény a leggyarlóbbak közé tartozik. Alig találkozzunk benne egy-két csinosabb verssel, a többi lapos próza, feltűnően primitív, sőt néha hibás mondatfűzéssel és kifejezésekkel, és főképen ebből származnak nehezen érthető helyei. A szerző nem szedvén rendbe gondolatait, megszakításokkal szól olyan dolgokról, melyeket egyben kellene adnia, és nem kerüli — mint előszavában igéri — a szószaporítást. Hogy azonban orthographiai hibái és egyéb gyengéi mellett bírt némi irodalmi műveltséggel is, arról a népies nyelven írt költeményébe vegyített attikai alakok és beszélt beszédek és levelek tesznek tanúságot.

II.

A költemény nyelve vegyülékes. Alapját a mai köznyelvhez nagyon közel álló korabeli népies nyelv képezi, sűrűen vegyítve attikai alakokkal. Ez utóbbiak között van egynehány helytelen is, melyek nem annyira tudatlanságban, mint inkább abban lelik magyarázatukat, hogy a költő metrikai szükségéből néha egészen önkényesen használja azokat, a mint hogy ezt az eljárást könnyebben követhette az ó-korból inkább az irodalom mint a közbeszéd

útján átszarmazott, semmint az általánosan ismert, korabeli népies nyelvformákkal. Már ez a költemény egymaga is arról tanúskodik, hogy a tizenötödik századbeli görög népies nyelvnek is ugyanazok a jelenségek képezik jellemzeties tulajdonságát, melyek a mai köznyelvben észlelhetők, t. i. az ókori alakok kölcsönhatásából származó analogikus képződések. A következőkben ismertetni fogjuk a költemény nyelvének különösebb, és általános nyelvészeti szempontból érdekesebb sajátosságait.

Hangok.

1. Az *o* *e*-ra változik: *ἐλιγοστός* = *ὀλίγος* (*ἐλιγοστοῦ* 81).
2. Prothetikus *e* (*αι* = *e*): *ἐφήμη* = *φήμη* (*ἐφήμην* 92), *καταλοτής* = *καταλοτής* (*καταλοτής* 130), *καταλομός* = *καταλομός* (*καταλομός* 256, *καταλομόν* 320), *ἐτοῦτο* = *τοῦτο* (*ἐτοῦτο* 249), *ἀπεξέσω* = *ἰγγορόγ* köznyelvi *ἀποξέσω* = *ἰγγορόγ* irodalmi nyelvi *ἀποξευγνῶω*, ez utóbbi az attikai *ἀποξεύγωμαι*-ből (aor. ind. act. *ἀπέξεψε* 303), *ἐβγάζω* = *ἰγγκνυ*, *βγάζω* = *ἐββάλλω* (praes. ind. act. *ἐβγάζει* 413), *ἐξεθαβῶ-έω* = *ἐκθαμβῶ-έω* (praes. coni. pass. v. *ἐξεθαβήται* 447), *καταβαίνω* = *καταβαίνω* (aor. ind. act. *ἐκατέβην* 264, 267, aor. coni. act. sing. 1. v. *καταβῶ* 341, v. *καταίβω* 381, plur. 3. v. *καταίβουν* 270), *καταλιώ* = *καταλιώ* (praes. ind. act. sing. 3 *καταλιῖ* 397, plur. 3 *καταλιῶν* 388), *συνεγράφω* = *συγγράφω* (aor. coni. act. v. *συνεγράψωμεν* 102).

Prothetikus *a*: A fentebb említett *ἀπεξέσω* úgy is magyarázható, hogy = *πεξέσω*.

Prothetikus *η*: *ἀηλογία* = *ἀπολογία* (*ἀηλογία* 222 felett a ezimben), *κατηχουμός* = *καταχουμός* (*κατηχουμόν* 285), *κατηχουμένος* = *καταχουμένος* (adverbialiter *κατηχουμένα* 133), *ἀηλογοῦμαι* = *ἀπολογοῦμαι* (aor. ind. pass. sing. 3 *ἀηλογήθην* 163, 231, 286, coni. pass. v. *ἀηλογήθη* 227), *ἠγράφω* = *γράφω* (aor. coni. act. v. *ἠγράφω* 12, 13, 14), *κατηβαίνω* = *καταβαίνω*, a mai köznyelvben prothetikus *e*-nal *κατεβαίνω* (praes. ind. act. *κατηβαίνοι* 236, *κατηβαίνουν* 233, 290, aor. ind. act. *ἐκατέβην* 80).

3. Synæresis: *θεωριά* = *θεωρία* (*θεωριάν* 185), *ἔποιηεν* = *ἐποίηεν* 314, *θεωῶ* = *θεωρῶ* 153, 154, 298, praes. coni. v. *θεωρῆ* = v. *θεωρῆ* 269, *καταλιῖ* = *καταλιῖ* 297, *καταλιῶν* = *καταλιῶν* = *καταλιῶσιν* 388, *κροῦσιν* = *κροῦουσιν* 360, aor. coni.

act. *νά ποιῶ* = *νά ποιήσω* 136, 176, *νά ποίση* = *νά ποιήση* 367, *νά ποίσουν* = *νά ποιήσουν* (*ποιήσωσιν*) 332.

4. Crasis: *ἐγῶμαι* = *ἐγὼ οἶμαι* 375, *νάν'* = *νά ἔναι* 443, 444, *νάσαι* = *νά ἔσαι* 356, *νάρθη* = *νά ἔρθη* (*ἔλθῃ*) 315, *τάδεσαν* = *τά ἔδεσαν* 312, *τόμαν* = *τὸ αἶμαν* 136, *τόδωκεν* = *τὸ ἔδωκεν* 410.

5. Az *ι* aphaeresise: *'δικά μου* = *ιδικά μου* 342, *νά 'δης* = *νά ιδῆς* 440, *νά 'δη* = *νά ιδῆ* 100, *νά 'δοῦσιν* = *νά ιδοῦσιν* 135.

Az *ε* aphaeresise: *'μπροστινός* = *ἐμπροστινός* = *ἐμπροσθινός* (*ἐμπροστινόν* 409), *'ναί* = *ἔναι* 106, *'πανωκλίβανα* = *ἐπανωκλίβανα* 184, *'σέμπω* = *ἐσέμπω* 216.

Az *ει* aphaeresise: *νά 'πῆ* = *νά εἶπῆ* 244, *'πέτε* = *εἶπετε* 334.

Az *η* aphaeresise: *'μεῖς* = *ἡμεῖς* 373.

Az *ο* aphaeresise: *'ρισμοῦ* = *ὀρισμοῦ* 457.

6. Az *αι* eethlipsise: *νάν'* = *νάναί* 443, 444.

Az *α* eethlipsise: *παντοκράτορ* = *παντοκράτορα* 131.

7. A szónévi *ν* kiesése, mely a mai köznyelvben gyakori jelenség, néha ebben a költeményben is előfordul, nevezetesen a sing. accusativusban: *ἀλήθεια* = *ἀλήθειαν* 164, *αὔθεντία* = *αὔθεντείαν* 216, *δοκυβουρία* = *δοκυβουρίαν* 359, *κατόνα* = *κατοῦναν* 327, *ὀμολογία* = *ὀμολογίαν* 456, *πάχνη* = *πάχνην* 201, *ταραχή* = *ταραχήν* 167, *τόλμη* = *τόλμην* 205; továbbá a fut. következő infinitivusában: *πληρώσει* = *πληρώσειν* 429.

8. Több ízben előfordul a *ν* ephelkystikon az ige sing. harmadik személyének olyan alakjainál is — nem a hiatus kikerülése czéljából, hanem szabály nélkül alkalmazva — melyeknél az attikaiban nem áll *ν* ephelkystikon: aor. pass. *ἀπυλογήθη* 163, 221, 286, aor. act. *ἐβάστα* (*βάστω* = újgkny. *βαστώ-άω* = att. *βαστάζω*) 279, imperf. med. *ἐγίνετον* 243, 256, 331, aor. act. *ἐκατέβην* 264, 267, aor. med. *ἐκρέμετον* (*κρέμω-τόλ* = újgkny. *κρεμῶ-άω*, *κρεμῶ-άω* = attikai *κρεμάννωμι*, *κρεμαννῶω*) 431, conditionalis med. *νά ἐμετατέρπετον* 187, aor. pass. *ἐπαραπάρθη* (*παραπαίρω-τόλ*) 263, aor. act. *ἐπροσκύναν* (*προσκύνω-τόλ* = *προσκυνῶ-έω*) 229, aor. act. *ἐσέμπην* 276, aor. pass. *ἠκούστην* (= *ἠκούσθη*) 261, conditionalis med. *νά γόρισκετον* 186, aor. act. *ὀπολάθαν* (= *ὀπέλαθα* = *ὀπέλαθε*) 444, aor. ind. pass. *στραφήν* (= *ἐστράφη*) 249, 395. A két utóbbi helyen előforduló *στραφήν* *ἰδῆν* kifejezést csak úgy tudom megmagyarázni, hogy benne az *ἰδῆν* inf. mint határozó függ a *στραφήν-τόλ*; tehát a kifejezés értelmē: «Láttára meghátrált» (a 249. sorban

előforduló *constructio ad synesinre* nézve utalok a mondatokat tárgyazó megjegyzéseimre).

Szavak.

1. Az *-ης* végű *α*-tönvi névszó az *-άδης*-végű *α* tönvi névszavak analogiája szerint alakul ebben: *εὐαγγελιστάδης*, ebből *εὐαγγελιστής*, olyféle szavak analogiája szerint, mint pl. *'Αλκιβιάδης* (*εὐαγγελιστάδας*, 13).

Az *ο* tönvűek az *-ος* végű *-ες* tönvi neutr. szerint alakulnak a következőkben: nom. plur. *ἄστρη* 450 = *ἄστρα*, nom. és acc. sing. *ἔπαινος* τό 2, 23, 368, 374 = *ἔπαινος ὁ*, acc. sing. *θρήνος* τό 280 = *θρήνος ὁ*, acc. sing. *πλοῦτος* τό 43 = *πλοῦτος ὁ* nom. sing. *ὄμνος* τό 463 = *ὄμνος ὁ*.

A mássalhangzós tönvi masc. átmennek az *α* és *ο* tönvi masc. declinációjába: *κίρροκας* = *κίρροξ* (*κίρροκας* 14 = *κίρροκα*), *μάρτυρας* = *μάρτυς* (*μάρτυρας* 12 = *μάρτυρα*), *πατέρας* = *πατήρ* (*πατέρας* 464 = *πατέρα*); *δράκος* = *δράκων* (*δράκων* 7 = *δράκοντα*), *Σαμφός* = *Σαμφών* (*Σαμφός* 34 = *Σαμφώνος*). Hasonló módon, mint az utóbbi szó, van képezve az újabb görög nyelvben pl. még *λέος* = *λέων*.

A mássalhangzós tönvi fem. az *α* tönvi fem. analogiája szerint ragoztatnak: *άλυσιδα* = *άλυσις* (*άλυσιδαν* 124, 433 = *άλυσιδα*), *ἐλπίδα* = *ἐλπίς* (*ἐλπίδαν* 123, 217 = *ἐλπίδα*), *νόκτα* = *νόξ* (*νόκταν* 452 = *νόκτα*), *χειρα* = *χειρ* (*χειρα* 5 = *χειρες*).

Az *-ι*-re végződő *ο* tönvi harmadik declinációhoz tartozó semlegesek a sing. nom. és accusativusban *ν*-t vesznek fel az *ον*-ra végződő *ο* tönvi semlegesek analogiája szerint: nom. *βραδόν* τό 315 = *βραδὸ* τό, acc. *κατωρθωμάκιν* 367 = *κατωρθωμάκι*, acc. *κατουνοσίπιν* 435 = *κατουνοσίπι*, acc. *κοντάριν* 414, 418 = *κοντάρι*, acc. *μαχαίριν* 413 = *μαχαίρι*, nom. *μέγαν* 463 = *μέγα*, acc. *μέγαν* 261 = *μέγα*, acc. *ποδάριν* 409, 410 = *ποδάρι*, acc. *χωράφιν* 257 = *χωράφι*, nom. *αἶμαν* 271, 362 = *αἶμα*, acc. *αἶμαν* 343 = *αἶμα*, acc. *τόμαν* 136 = *τόμα* (τό *αἶμα*), acc. *ἀντίγραμμαν* 127 = *ἀντίγραμμα*, acc. *ἀφύρωμαν* 87 = *ἀφύρωμα*, acc. *δόσεμαν* 401 = *δόσεμα*, acc. *θέαμαν* 204, 249, 261, 448 = *θέαμα*, acc. *μήνομαν* 114 = *μήνομα*, acc. *ὄνομαν* 363, 406 = *ὄνομα*, acc. *πέραμαν* 158 = *πέραμα*, acc. *σύβαμαν* 454 = *σύβαμα*, acc. *φρόνημαν* 85 = *φρόνημα*.

Az *-ος*-ra végződő *-ες* tönvi semlegeseknek az *ος*-ra végződő

o tövű masc. analogiája szerint való átalakulását látjuk a következőkben: *δάσος ὁ* = *δάσος τό* (*τοῦς δάσους* 273 = *τά δάση*, *δάσους* 438 = *δάση*), *θράσος ὁ* = *θράσος τό* (*θράσον* 396 = *θράσος*, *θράσου*, 181, 233 = *θράσους*).

A magánhangzós tövek analogiája szerint még *ν* ragot is fölvesz az *α* rag után az ace. singularisban *βασιλέαν* (33) = *βασιλέα*, de előfordul ez utóbbi alak is, pl. a 38. sorban.

Csak metrikus kényszerűségből származó, önkényes alakoknak tekinthetők olyanok, mint *μέγα e h.* *μεγάλου Κωνσταντίνου* 35, *πάσα e h.* *πάν γένος* 27, 30, *ἄπασα e h.* *ἄπαν γένος* 448, *ἄπας e h.* *ἄπαντος γένους* 41. A *πάσα* és *ἄπασα* alakoknál nem lehet arra gondolni, hogy *γένος* a latin *gens* szerint nőneműnek vétetik, mert a költeményben többször előfordul a *τό γένος* kifejezés; de a *μέγα* és *ἄπας* formáknál se tehető föl, hogy a költő nem ismeri *μέγας* és *ἄπας* eseteit, mert mindkettőnek helyesen használt alakjai is előfordulnak.

A számneveknél megemlítendő a *δύων* gen. plur. 113 és 191-ben.

A névmások között *τοῦς* mint a masc. pron. rel. plur. nominativusa áll 103-ban (*τοῦς γέγοναν*) és mint plur. accusativusa 120-ban (*τοῦς ἔχω*); a 143-ik sorban (*ζητεῖ τὴν συμβουλήν τους*) a személyes névmás harmadik személyének enclitikus többes genitivusaként áll, mely szerepe a mai népnelyben is megvan a szintén enclitikon *τών* mellett.

Indeclinabile gyanánt szerepel a *τί* pron. interrogativum a 320. sorban: *τί (e. h. τίνα) συντριμμόν, καταίλουμόν, καί τί (e h. τίνα) φθορά νά γράφω*.

A 410-ik sorban *τινάς (οὐδὲ τινὰς ἐγλύτωσεν)* nom. sing. (= *τίς*, valaki) az *α* tövű himneműek analogiája szerint képezve, mint pl. *ἕνας* (= *εἷς*) is a mai görög népnelyben.

2. A névmásoknak föntebb említett ragozási alakjain kívül megjegyzendők még a következők:

A *τό* demonstrativ és relativ értelemben is használtatik, pl. 225: *θέλω καί προαιρούμαι τό* (= *τοῦτο*), 204: *βλέπουν οἱ Τούρκοι θέαμαν, τό* (= *ὁ*) *γίνεται εἰς αὐτούς*.

A különben függő kérdés bevezetésére szolgáló *ἴσως* egyenes kérdést vezet be a 360. (*οἵτινες κρούσιν τὰς σπαθιαῖς*); és 361-ik (*οἵτινες εἰς τὸν πόλεμον καί εἰς τὰς ἀνδραγαθίας*) sorban.

A 307. és 341-ik sorban *ἀτός* (= *αὐτός*) *μου* annyi mint «én magam», a 347-ikben *ἀτός* (*αὐτός*) *σου* «te magad», a 434-ikben *ἀτός* (= *αὐτός*) *του* «ő maga».

3. Az igéknél az augmentum néha hiányzik, mint pl. a 157. sorban az imperf. *ἐπεκρατούσαν* = *ἐπεκράτουν*; néha *η* az augmentum, mint az attikaiban, pl. 282-ben *ἤλεγα*, *λέγω* imperfectuma.

Az *-άω* igéknek az *-έω* igék szerint való ragozását mutatja az imperf. *ἐμῆνε*: (149) *μῆνῶ-έω*-tól = újgkny. *μῆνῶ-άω* = att. *μῆνώ*; ebben az aoristusban: *ἐνεκατόρῳθησαν* (272) = *ἐνεκατόρῳθωσαν* *κατορθῶ-έω*-tól, mely = újgkny. *κατορθῶνω* = att. *κατορθῶ-άω*, az *-άω* ige követi az *-έω* ige ragozását.

A futurum rendszerint attikai formában mutatkozik, de előfordul e mellett annak *θέλω*-val és infinitívusszal való újgörög körülírása is, pl. a 285-ik sorban: *θέλω πάθην* (azaz *παθεῖν*).

A *χ*-ás aoristus mutatkozik a 314-ik sorban az *ἔποιεαν* alakban = *ἔποίησαν*.

Az aoristus *α*-jának megmaradását látjuk a következő egyes harmadik személyű *ν* ephelkystikkonnal bíró alakokban (l. föntebb a *ν* ephelkystikonról szóló részt) *ὑπῆρα* 107 = *ὑπῆρε*, *ἐπροσκύναν* 2 29 = *προσκύνησε*, *ἐβάσαν* 279 = *ἰβάσασις*, *ὀπολάθαν* 444 = *ὀπέλαθε*. Az *εἶναι* 76, 238, 289, 355, 372 = újg. *εἶναι* = att. *εἶσιν*.

Még egy pár megjegyzésünk van több sajtátszerű igei alakról. Præs. med. plur. 3 *χανόμεθεν* 298 = *χανόμεθα*, imperf. med. plur. 1 *ἑτερπόμεσθεν* 337 = *ἑτερπόμεθα* (a *σ* az *ἑτερπόμασθε* népies alakból van átvéve), imperf. act. plur. 1 *παρακαλοῦμαν* 337 = *παρακαλοῦμεν* (az *α* az *ἐπαρακαλοῦσαμε* népies alakból van átvéve), aor. act. plur. 3 *γέγοναν* 103 = *ἐγένοντο* (a *γεγόνασιν* perfectum és *ἔγειναν* népies aoristus contaminatiója). Néhány imperf. és aor. a plur. harmadik személyben a főidők *-σιν* végzetét veszi fel, nevezetesen: imperfectumok: *ἐβαστούσασιν* 247 *βαστῶ-άω*-tól = újgkny. *ἐβαστούσαν* = *ἐβάστασαν*, *ἐλπίζασιν* 330 újgkny. *ἤλπιζαν* = *ἤλπιζον*, *ἐπέφρασαν* 450 = újgkny. *ἐπεφταν* = *ἐπιπτον*; aoristusok: *ἐφθειράσαν* 201 = *ἔφθειραν*, *ἐγύρισαν* 327 = *ἐγύρισαν*, *ἐδράξασιν* 391 = *ἔδραξαν*, *εἶδασιν* 392 újgkny. *εἶδαν* = *εἶδον*, *ἐπήρασαν* 403 = *ἐπῆραν* (*παίρνω*-tól), *ἔστηρασαν* 418 = *ἔστησαν*.

4. A combináló szóalkotás példáját mutatja *εὐφήμη* (*εὐφήμην* 363), *φήμη*-ből és *εὐφημία*-ból contaminálva.

Mondatok.

1. Constructio ad synesin áll a 42. (ή ἐκκλησιὰ . . . νὰ . . . ὀνοῦσιν), 459-ik (πάσα πνοή ἐξίσταντο) és 249. sorban (στραφήν . . . οἱ ἕτεροι; ebben στραφήν = ἐστράφη e h. ἐστράφησαν).

2. Kettős accusativus fordul elő a következő igéknel: δίδω (25: δίδω . . . τιμὴν τὸν . . . βασιλέα, 92: δόξαν, ἐφήμην . . . σὲ δίδουν, 175: ὄρκον . . . σὲ δίδω), δοξάζω (90: τί . . . τιμὴν νὰ σὲ δοξάζω), κάμνω (226: ὄρκον σὲ κάμνω), μὴνῶ ἔω = μὴνῶ (149: (μὴνῶματα . . . ἡμᾶς ἐμῆναι), παραδίδω (215: παραδίδω σε ζωὴν καὶ θάνατον), πολεμῶ κάμνω jelentésében (203: θνήσκιν . . . πολεμῶν καὶ αὐτούς), ὀμνῶ (42: μέλος . . . νὰ τὸν ὀνοῦσιν).

3. Az ἐκ praepositio genitivuson kívül gyakran áll accusativussal is, pl. az 58, 137, 138, 189, 299, 303, 309, 389, 405. sorban.

Sajátságos a μετά-nak genitivussal és accusativussal való constructiója a -val, -vel kifejezésére, mint pl. 60: μετά θρασύτητος καὶ τάξιν, 81: μετά φουσσάτου . . . χιλιάδας, 169: μετά τιμῆς καὶ ἔπαινος; csak accusativussal áll pl. a 383-ik sorban: μετά ὀλίγην γῶσιν, csak genitivussal pl. a 111-ik sorban: μετά τῆς εὐτολμότητος. Hasonló constructióval bír a μετά-ból származó μέ a -val, -vel kifejezésére, nevezetesen genitivussal és accusativussal áll 329-ben: μέ τὰς χαρὰς καὶ σκιτησμοῦς καὶ ἔπαυσις μεγάλης, csak genitivussal pl. 41, 65 és 390-ben, csak accusativussal pl. 94-ben. A mai népnyelvben μέ csak accusativussal áll.

A παρά genitivussal annyit jelent, hogy «ellen, ellenében» a 457. sorban: παρά ῥισμού.

Accusativussal áll μέσον (38: μέσον αὐτούς) és χωρίς (167: χωρίς . . . ταραχῆ = ταραχῆν, 169: χωρίς κατηγορίας, ez utóbbi plur. acc.) adverbium.

Verselés.

A költemény versmértéke a népies görög versekben ma is szokásos nyolczadfeles iambus, az úgynevezett versus politicus-díeresissel a negyedik láb végén és néha anapestusokkal vegyítve.

ΠΑΡΑΣΠΟΝΔΥΛΟΥ ΖΟΤΙΚΟΥ Η ΕΝ ΒΑΡΝΑΙ ΜΑΧΗ.

Τὶ ἀξιοπρεπέστατον, καὶ θαυμαστόν, καὶ μέγα,
τί ἄγαν πολυτίμητον ἔπαινος νὰ συγγράψω,
τί ξένον καὶ παράδοξον, φρικτὸν νὰ στιχοπλέξω,
καὶ ποῖος νοῦς νὰ δουρηθῆ λεπτογραφεῖν καὶ λέγειν!
ἔξαπορεῖ μου ὁ λογισμὸς, αἱ χεῖραι καὶ ἡ γλῶττα
νὰ ἐπαινέσω ἄστογον τὸν μέγαν τροπαιοῦχον,
τὸν μέγαν καὶ τὸν δυνατὸν, τὸν ἰσχυρὸν καὶ δράκον,
τὸν μέγαν, φρονιμώτατον, ἄξιον βασιλείας.
Ἄξιος καὶ πανάξιος στέμματος κληρονόμος,
10 τῆς βασιλείας μέτοχος, Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ,
πολεμιστὴς καὶ νικητὴς θερμώτατος τῆς πίστεως!
Νὰ τὸν ἠγγράψω μάρτυραν ἔς τοὺς πρώτους χοροστάτας,
νὰ τὸν ἠγγράψω ἀπόστολον ἔς τοὺς εὐαγγελιστάδας,
νὰ τὸν ἠγγράψω κήρυκαν ὁποῦ κηρύττει πίστιν,
15 ἢ ἔναν ἐκ τῶν προφητῶν ἐκείνων τῶν ἁγίων;
ὄμοῦ ταῦτα ὑπερνικᾷ, εἰς ὕψος ὑπερέβη.
Ἀρχὴ ὁ πρῶτος βασιλεὺς [καὶ] τῶν Ἑλλήνων δόξα,
Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδῶν, υἱὸς τῆς Ὀλυμπιάδος·
χριστιανῶν ὁ βασιλεὺς, ἡ κορυφὴ καὶ ῥίζα,
20 καὶ τοῦ σταυροῦ ὁ εὐρετής, ὁ μέγας Κωνσταντῖνος·
καὶ τρίτον ὁ πανθαύμαστος ὁ βασιλεὺς Ἰάκκχος.
Ποῖαν ἀξιοτίμητον αὐτὴν γραφὴν νὰ γράψω,
ὀψηλοτάτον ἔπαινος ὁ νοῦς μου ν' ἀναβάσῃ,
ὡσπερ τοὺς δύο βασιλεῖς τοὺς ἄνω γεγραμμένους,
25 τοιαύτην δίδω τὴν τιμὴν τὸν ἄνω βασιλέα·
πρέπον ἐστὶν καὶ ἀρμόδιον ἡ ἐκκλησιὰ τῆς Ῥώμης,
καὶ πάσα γένος χριστιανῶν ἀνατολῆς καὶ δύσεως
μνήμην ἀξιοτίμητην ἄς πάρῃ ἐκ τοῦ παρόντος.

Οἵτινες ἐδοξάσθησαν εἰς τοῦ πολέμου μάχας,
 30 ἀνδρειωμένοι καὶ ἄνδρροι καὶ πᾶσα γένος, λέγω,
 ἃς προσκυνήσουν σήμερον Ἰάγγκον τῆς Οὐγγρίας,
 ἃς ἐπαινεύσουν τώρα νῦν αὐτὸν ὡς καβαλλάρην,
 ἃς τὸν ὑψώσουν σήμερον αὐτὸν ὡς βασιλέαν,
 μετὰ Σαμφού τοῦ παλαιοῦ, μεγάλου, ἀνδρειωμένου,
 35 καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ φρικτοῦ, καὶ μέγα Κωνσταντίνου.
 Δοξάζω εὐαγγελιστάς, δοξάζω καὶ προφήτας,
 τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀθλήσαντας μεγάλους τοὺς ἁγίους.
 μέσον αὐτοὺς δοξολογῶ Ἰάγγκον βασιλέα,
 ὃ τῶν Ῥωμαίων διδάχος παρὰ θεοῦ χριστέμος,
 40 χριστιανὸς ἐκδικητὴς καὶ μέγας τροπαιοῦχος,
 μὲ ἅπας γένους μουσικῶν χρεῖα νὰ τὸν δοξάζουν,
 μέλος καινὸν ἢ ἐκκλησιᾷ πρέπει νὰ τὸν ὑμνοῦσιν.
 Οὔτε ζωὴν λογίζεται, οὔτε τοσοῦτον πλοῦτος,
 οὔτε γονέων στέργειν τοῦ γλυκυτάτου κόσμου,
 45 θέτει ζωὴν διὰ πολλούς, θίδει φυγὴν διὰ πίστιν,
 χριστιανὸς ὀρθόδοξος καὶ τοῦ Χριστοῦ οἰκείος
 καὶ τοῦ σταυροῦ συνόμιλος καὶ τῶν μαρτύρων πρῶτος,
 ὡσπερ Χριστὸς συγκαταβάς, οἰκονομιᾶν ποιήσας,
 νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ δεσμοῦ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων,
 50 ὡσπερ οἱ ἅγιοι γράφουσιν καὶ παραδίδουσί μας,
 καὶ, στέργω, ἀφυρόνει τὸ ὃ παλαιὸς καὶ ὃ νέος ·

37. A τὰ ékezezo bizonyára csak sajátóhiba folytán hiányzik Legrandnál.

39. A τ: Legrandnál érthetetlen; talán ő irandó helyébe, mely azután a διδάχος-hoz tartoznék. De kétes alak a διδάχος is; lehet, hogy = διδακτής, concionator, ecclesiastes predicator.

51. A στέργω-nak itt nincs értelme. — Tò. Úgy látszik, hogy Legrand a demonstratív τὸ és τὸν alakot encliticonnak veszi igék után, de nem jár el következetesen, a mennyiben a τὸ itt és a 224., 225., 349. és 444-ik sorban, valamint a τὸν két ízben a 382-ik sorban enclisist szenved ugyan igék után, de már a 109. sorban a τὸ nem áll mint encliticon az ige után. Másrészt azt látjuk, hogy a τ: alakot a 444-ik sorban is encliticonnak veszi, jóllehet nem áll ige előtt. A Legrand által adott apparatus criticusból kitetszik, hogy magában a kéziratban sincs e tekintetben következetesség, mert az 51. (ἀφυρόνγω = ἀφυρόνει το) és 224-ik sorban (συγκαταβαίνω = συγκαταβαίνο το) a τὸ enclisist mutat ugyan az ige után, de 109-ik sorban (τὸ az az γράφω τὸ) nem; viszont a 444-ik sorban (μέτω = μέ το) encliticon, jóllehet

οὔτως καὶ αὐτὸς ὁ θαυμαστός, ὁ μέγας Θεοφάνης,
 εὐρέθηκεν παρὰ θεοῦ θερμότατος τῆς πίστεως
 θερμότατος καὶ ζηλωτῆς εἰς τῶν Ῥωμαίων τὸ γένος,
 55 Ἰάγγκος, ὁ παλαιόμαστος καὶ μέγας στρατιώτης.
 Πρῶτον ἐλπίζει εἰς θεόν, καὶ δεύτερον ἔς τὴν γνώσιν,
 καὶ τρίτον ἔς τὴν ἀνδρείαν του, τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων
 νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκ παντός ἐκ τοὺς Ἀγαρηναίους.
 Ζώνεται, ἀφυρόνεται χριστιανῶν τὴν πίστιν ·
 60 ἦλθεν, μετὰ θρασυτήτος καὶ τάξιν τοῦ πολέμου,
 ἀνδρειωμένα, τακτικά, εἰς τοὺς Ἰσμαηλίτας ·
 ζητεῖ καὶ θέλει πόλεμον ἐν παρρησίᾳ ἔς τὸν κόσμον,
 ζητεῖ τὸν Ἀμωράτμπεη καὶ ἀθέντη Μουσοιμάνων,
 ἀθέντη μέγαν, ἰσχυρόν, ἀνατολῆς καὶ δύσης,
 65 νὰ πολέμησιν εὐτολμα μὲ καθαρῆς καρδίας.
 Εἶδες ἀνδρείαν ἐπαινετὴν καὶ φρικτοτάτην γνώσιν,
 εἶδες καρδισούστασες ψυχῆς λελαμπρυσμένης,
 εἶδες θαυμάσιον, θαυμαστὸν θράσος ἀνδρειωμένον ·
 φιλῶ σοι τὸ ἀπόκοτον, φιλῶ σοι καὶ τὴν τόλμην.
 70 Ζητεῖ ἀθέντην θαυμαστὸν ἀνατολῆς καὶ δύσης,
 νὰ πολέμησιν εὐτολμα φουσαάτα μὲ φουσαάτα.
 Τοῦτο ποτὲ οὐκ ἠκούστηκεν, τοῦτο ποτὲ οὐκ ἐφάνηκεν,
 νὰ εὐρέθῃ κανεὶς αὐτοὺς ποτὲ νὰ πολεμήσῃ ·
 ἀφοῦ οἱ Τούρκοι ἐπέρασαν ἔς τὴν Ῥωμανίαν ἔς τὴν δύσιν,
 75 ἀφέντης οὐκ ἠκούστηκεν αὐτοὺς νὰ πολεμήσῃ ·
 τοῦτο γὰρ ἔναι ἀληθές, λάθος οὐδὲν τὸ γράφω,
 εἰ γὰρ εὐρέθησαν τινὲς αὐτοὺς νὰ πολεμήσουν,
 ὡς βᾶγχι ἐπεφάνισαν ἐμπρὸς Ἰσμαηλίτων.
 Ἔως τοῦ νῦν εὐρέθηκεν ὁ μέγας Θεοφάνης,

nem áll ige előtt. Azt hiszem, hogy a demonstratív τὸ és τὸν természeténél fogva nem vehető encliticonnak, hogy tehát a kéziratnak az a fentebb említett három helye (51, 224, 444), melyben a τὸ ékezet nélkül áll, egyszerűen orthographiai hiba, melytől — mint a Legrand által adott apparatus criticusból kitűnik — csak úgy hemzseg a kézirat, s hogy következőképen a demonstratív τὸ és τὸν mindenütt orthotononnak veendő.

57. Legrand következő interpunctiója: καὶ τρίτον ἔς τὴν ἀνδρείαν του τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων, νὰ ἐλευθερώσῃ stb. nem ad kellő értelemet.

68. Nem tartom helyesnek Legrand következő interpunctióját: εἶδες θαυμάσιον θαυμαστὸν, θράσος ἀνδρειωμένον.

- 80 ἦλθεν καὶ ἐκατήθηκεν ἔς τὴν Ῥωμανίαν ἀπέσω,
 μετὰ φουσσάτου ἐλιγοστοῦ, σαράντα χιλιάδας·
 ὁ κόσμος γὰρ θαυμάζεται, οἱ ἄγγελοι ἀποροῦσιν,
 ἐξαποροῦν, καὶ φρίττουσιν, καὶ λογισμομαχοῦσιν
 φουσσάτο Ἰσραηλιτικο [διακ]όσαις χιλιάδες.
- 85 Δοξάζω σου τὸ φρόνημα, δοξάζω σου τὴν τόλμην,
 δοξάζω σου τὸ ἀπόκοτον, τὴν καθαρὴν καρδίαν,
 δοξάζω σου τὸ ἀφύρωμα καὶ τὴν θερμὴν σου πίστιν,
 δοξάζω, ὑπερδοξάζω σε, Ἰάγγκο στρατιώτη,
 ἀληθινὸν χριστιανὸν καὶ φίλον τοῦ Κυρίου.
- 90 Τί ἀξιοπρεπέστατην τιμὴν νὰ σὲ δοξάζω;
 ἔχεις τὴν δόξαν ἐπὶ γῆς, εἰς τὸν παρόντα κόσμον,
 δόξαν, ἐφήμην θαυμαστὴν ἀπανταχοῦ σὲ διδοῦν·
 ἔχεις καὶ δόξαν ἕτερην ἐξ οὐρανοῦ μεγάλην,
 καὶ μὲ τὰς χεῖρας τοῦ θεοῦ στεμμένην βασιλείαν,
- 95 καὶ τῶν μαρτύρων στέφανον ἀπὸ Χριστοῦ φορέεις,
 δοξάζω σου τὸν στέφανον, δοξάζω σου τὴν τόλμην,
 δοξάζω τὴν καρδίαν σου, τὴν ὄντως λαμπροσμένην.
 Ὁ γὰρ πολύλογος ἀνὴρ ἔχει κάμπόσον βῆρος,
 λόγοι φρονίμοι ὀλιγοὶ καὶ μεμελετημένοι.
- 100 Πᾶς ἄνθρωπος ὀρέγεται νὰ ᾄδῃ, ν' ἀναγινώσκῃ·
 ταύ[την] γὰρ στένω τὴν γραφὴν καὶ τοῦ προλόγου τέλος,
 [π]άλιν νὰ συνεγράψωμεν ἐν ἀληθείᾳ πάσα
 καὶ τοὺς πολέμους τοὺς φρικτούς, τοὺς γέγοναν ἐν Βάρνα·
 ἐγὼ διὰ τὸ ἄπορον καὶ τὸ στενὸν τῆς γλώττης,
- 105 καὶ τῶν γραμμάτων ἀμαθῆς καὶ τῆς παιδεύσεως, λέγω,
 πολλάκις γὰρ αἰσχύνομαι γράφων τοιαύτους λόγους·
 ὑπῆρα λύπη ἐξ ἑμοῦ τὰ τῆς φιλοσοφίας,
 ἐγὼ ποθήσας ἐξ ἀρχῆς τὰ τῆς φιλολογίας,
 γράψω τὸ κατὰ δύναμιν ἐν ἀληθείᾳ τὰ εἶδον.
- 110 Ἦλθον οἱ Οὐγγροὶ κ' ἔπεσον ἔς τὰ σύνορα τῆς Βάρνας,
 μετὰ τῆς εὐτολμότητος καὶ ἔπαρσης μεγάλης,
 καὶ ἐν ἄλλοις μέροις κείτουνται οἱ Τούρκοι, πλῆθος μέγαν·
 τριμύλλον ἀπέχασιν μέσον τῶν ὄρων φουσσάτων.

107. Ennek a versnek értelme nagyon homályos.

112. Ἐν ἄλλοις μέροις. A kézirat *ἐλημέρει-ε*-ből Legrand egy ismeretlen Ἰλασμέρει helynevet csinál, holott a két ékezet kétségtelenné teszi, hogy

λόγους ἀπέστειλε ὁ Ἀμουράτμπεχ εἰς τοὺς Οὐγγρούς.

- Μήνυμαν ἀξιολίμητον στέλνει ὁ Ἀμουράτμπεχ,
 115 καὶ τῆς γραφῆς οἱ ὅρισμοὶ ἦσαν [οἱ] στίχοι οὗτοι·
 «ἄκουσον, ῥήγμα τῆς Οὐγγρίας, Μπερνάδε κράλη, ἀθθέντη,
 καὶ Λουξμπανε Ἰάγγκουλα, οἱ πρόθοι τοῦ φουσσάτου,
 βασιτάξτε με τρίμερον τῆς μάχης τοῦ πολέμου,
 νὰ τάξω τὰ φουσσάτα μου, καὶ τὰς παραταγὰς μου,
 120 νὰ δώσω τοὺς νεοὺς ἐκλεκτοὺς τοὺς ἔχω μετ' ἐμένα,
 νὰ ἀρματώσω τὸν λαόν, ὡς πρέπει καὶ ὡς ἀρμόζει,
 εὐθὺς νὰ πολεμήσωμε, καὶ ὁ θεὸς νὰ δεῖξῃ.
 Θαρρῶ εἰς ἐλπίδα, δύναμιν μεγάλου Μαχουμέτη,
 ἔλκος ἀπὸ τὸν τράχηλον νὰ θέσω μὲ ἀλυσίδα,
 125 [νὰ] αἰχμαλωτίσω ἅπαντας καὶ νὰ σὰς ἀφανίσω.»

Πάλιν ἀντιγράφη βασιλεὺς Ἰάγγκος τὸν Ἀμουράτμπεχ.

- Ἰάγγκος γὰρ δεξάμενος λόγους τοῦ Ἀμουράτμπεχ,
 ἀντιγράμμαν ἀπέστειλεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας,
 καὶ τῆς γραφῆς οἱ ὅρισμοὶ ἄκουσον νὰ θαυμάσης·
 »Ἀμουράτμπεχ, Ἀγαρηνέ, ἔχθρὸς τῆς Ῥωμανίας,
 130 καὶ τῶν Ῥωμαίων καταλυτὴς καὶ χαλαστὴς τοῦ κόσμου,
 ἐλπίζω εἰς τὸν δημιουργόν, τὸν μέγαν παντοκράτορ'.

abban két szó van összejírva, talán, a szokásos orthographiai hibákkal, ez a kettő: ἄλλοις μέροις «más részen», azaz a szemközti helyen, szemben (a magyarokkal). A *μέρος* szó, melynek *μέροις* datívusa e h. *μέρος*: a második declinatiohoz tartozó -ος végűek analogiája szerint képezettnek veendő (l. hasonló jelenségeket a bevezetésben), a 325-ik sorban is hadi állást jelent.

120. Ebben a sorban talán azt akarja mondatni a költő Muraddal, hogy ő kész a magyaroknak tiszul adni a mellette levő fiatal ifjakat annak megerősítésére, hogy az általa kért hátom napi fegyverszünet alatt nem fog csatát kezdeni.

131. Legrand *παντοκράτορ'* helyett *παντοκράτωρ-τ* ír, mely alak csak úgy magyaríázható, hogy a költő metrikai kényszerűségből használja azt helytelenül *παντοκράτορα* acc. helyett. Igaz ugyan, hogy előfordul ebben a költeményben néhány, csakis metrikai szükségéből magyaríázható rossz forma (l. a bevezetés nyolcvan részét); de a fentebbi szóra nézve abban a véleményben vagyok, hogy annál, ha csakugyan *παντοκράτωρ*-nak van írva a

νά κόψω μὲ τὰ χέρια μου, νά σέ ἀποκεφαλίσω,
κατ'εχουμένην, σύντομα, μὲ ἐντροπὴν μεγάλην,
τὴν ἀχρηστὸν σου κεφαλὴν καὶ τὴν μακαρισμένην,
135 εἰς τῆς Οὐγγρίας τὰ σύνορα ἄστα νά τὴν ἴδωσιν,
καὶ τὸμαν τῶν Ἀγαρηνῶν ποτάμια γῆς νά ποίω,
μόνον νά λείπη ἢ δυσπιστία ἐκ τῶ ἐμὰ φουσσάτα,
νά ἐλευθερώσω Ῥωμανίαν ἐκ τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας,
καὶ τοὺς Ῥωμαίους τοὺς κατηγορεῖς ν' ἀνάξω νά ὑψηλώσω.»
140 Τοῦτους τοὺς λόγους ἔστειλεν μετὰ μεγάλης τόλμης.

Συμβουλευόνται οἱ Οὐγγροί.

Ἐκείνοι γὰρ ἀπέμειναν καὶ εἰς βουλήν ἐκάτθαν
Μπερνάδος κράλης καὶ ὁ Λούξμπανος, καὶ ὁ μέγας Θεοφάνης.
Λέγει ὁ κράλης πρὸς αὐτούς, ζητεῖ τὴν συμβουλὴν τους ·
«Ἰάγγκο, μέγα στρατηγέ, καὶ πρῶτος τοῦ φουσσάτου,
145 πόνοι σφιγκτοὶ μὲ ζώνουσιν, καρδιοδιχοτομοῦμαι ·
τῆς Πόλης γὰρ ὁ βασιλεὺς, αὐτὸς ὁ Παλαιολόγος,
ὀποῦ ἔφθειρεν κ' ἐχάλασεν τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων,
ἀπὸ ἀναμελείας του καὶ τῆς εὐθρόπτου φύσης,
σηχνά, πυκνὰ μηνύματα αὐτὸς ἡμᾶς ἐμῆγει,
150 τὸ πῶς οἱ Τούρκοι ἐφθάρθησαν καὶ Ἀμουράτης λείπει ·
τὰ κότεργά μας στέκονται καὶ τὸ στενὸν κρατοῦσιν,
κ' ἐλάτε, συντομέψετε μετὰ ἁλοῦ φουσσάτου.
Τώρα θεωρῶ πλῆθος λαοῦ, ἀρίφνητα φουσσάτα,
θεωρῶ τὸν Καραντζάμπεη, ἀνατολῆς αὐθέντην,
155 φλάμουρον ἀξιόλογον, ἐξήντα χιλιάδας ·
πάλιν ὁ Ἀμουράτμπεης μὲ ἑκατὸν καὶ πλεόν!
τὰ κότεργα καὶ ὁ βασιλεὺς τί γὰρ ἐπικρατοῦσαν,
τί πέραμαν ἐδάσταξεν καὶ τί στενὸν ἐκράτει;
ὁ σαθροφόρος βασιλεὺς, ὁ πάντων ἀμελήτης;
160 ἤλπιζα εἰς τοὺς λόγους του, ἐθάρρουν ἔς τὰς γραφάς του,
καὶ ἤλθα, ὡς πικαλητής, μετὰ ὀλιγοῦ φουσσάτου.»
Ταῦτα τὰ λόγια εἶρηκεν ὁ κράλης ὁ Μπερνάδος,

kéziratban — miről Legrand nem számol az apparatus criticusban — szin-
tén csak orthographiái hibával van dolgunk, és hogy e szerint a παντοκρά-
τωρ παντοκράτορ-nak irandó.

καὶ παρευθὺς ὁ Λούξμπανος οὕτως ἀπηλορήθην ·
«ἀλήθεια λέγεις, θαυμασθὲ κράλη, μισὶ Μπερνάδε,
165 ὡς ἀκρίδες καὶ μέρμηγκας ἐξίσταμαι καὶ βλέπω ·
νά φύγωμε ἴναι ἀδύνατον, νά δουλωθῶμεν ὄχι,
χωρὶς πολέμου ταραχὴ αὐτοὶ νά μᾶς νικήσουν,
καὶ κάλλιον ν' ἀποθάνωμεν ἀπάνου ἔς τὸ σπαθὶ μας,
μετὰ τιμῆς καὶ ἔπαινος, χωρὶς κατηγορίας.»
170 Ταῦτα τὰ λόγια καὶ βουλή ἦτον τοῦ Λούξ τοῦ μπάνου.

Λόγια τοῦ μεγάλου Ἰάγγκου πρὸς τὸν κράλη.

Ὁ μέγας, [ὁ] θεόπεμπτος, καὶ ὁ μέγας Θεοφάνης,
Ἰάγγκος ὁ πανθαύμαστος λέγει ἀνδρειωμένα ·
«κράλη Μπερνάδε εὐγενικί, καὶ τῆς Οὐγγρίας αὐθέντη,
εὐχου νά λείπη ἢ δυσπιστία εἰς τὰ ἐμὰ φουσσάτα ·
175 ἂν τοῦτο λείπη ἐξ ἡμῶν, ὄρκον τρανὸν σέ δίδω,
θαρρῶ εἰς τὸν δημιουργόν, ποτάμια γῆς νά ποίω
αἶμα ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ νά θαυμάσῃ ὁ κόσμος,
καὶ νά δουλώσω εἰς χεῖρά σου μὲ ἄλυσον τοὺς Τούρκους.»
Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν ἡ βουλή καὶ τῶν Οὐγγρῶν οἱ λόγοι.
180 Τὸ μεσονύκτιον ἔφτασεν, καὶ ἡ κραυγὴ σιμόνει,
καὶ οἱ πάντες ἠρματώθησαν μετὰ μεγάλου θράσους,
καὶ τοῦ ἡλιοῦ ἀνάτελμα πλησιάζουν τὰ φουσσάτα,
πλησιάζουν ἢ παραταγαῖς καὶ τὸ καθὲν ἀλλάγι,
βίπτουν τὰ ἴπανωκλίβανα, ἔλαμψαν τ' ἄρματά τους,
185 κάμνον θωριῶν ἀγγελικὴν καὶ εὐτολμιῶν μεγάλην.
Τίνος φυγὴ νά γήρῃσκατον ἔς τὴν ὄραν ἐδεικνύην
νά μὴν ἐμετατέρπετον καὶ ἀναίστητος νά γένῃ;
μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἄρχοντες, ἄστοχον τὸ συγγράφω.
Ἐκ τὰς ἀρχὰς οἱ Ἀγαρηνοὶ ὑπιτροπὴν ὄπησαν,
190 πολλοὶ ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν βατοκλαδοκροῦσονται,
παίζουν ἀρίφνητα ὄργανα ἀπαι τῶν δυῶν τὰ μέρη,
τρομπέταις καὶ ἄλλα μουσικὰ Οὐγγρων καὶ Ἰσραηλιτῶν,
ἀρίφνητα παιγνίδια, ἔξω τῆς φύσεως λέγω,
ὡς τὰ πουλιὰ πετάμενα ἐπὶ τῆς γῆς ἐπέφταν ·
195 στένουνται ἀπὸ μιᾶν μεριᾶν, καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἄλλην,
γίνεται ὄχλος πάμφρικτος, καὶ τρόμος, καὶ φοβέρα,

καὶ ταραχῇ, καὶ μουχηρισμός, καὶ σεισμογῇ μεγάλη,
καὶ τὰ φαιά σιγχοπηθῶν καὶ πόλεμον ζητοῦσιν·
φλάμουρον κλένει ἐκ τῶν Οὐγγρῶν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας,
290 καὶ ὅλους τοὺς ἀζάπιδας, τοὺς καταχαιγὰ Ἀμουόρην,
ἐσκότωσαν καὶ ἐκοφαν, ἐφθείρασαν ὡς πάχνη·
ἐξδαίνει πάλιν ἕτερον φλάμουρον εἰς τοὺς Οὐγγρούς,
θνήσκει μεγάλην πολεμοῦν καὶ αὐτοὺς ὡσπερ τοὺς πρώτους.
Βλέπουσιν οἱ Τούρκοι θέαμαν τὸ γίνεται εἰς αὐτοὺς,
300 φρίττουσιν καὶ τρέμουσιν παντελῶς τὸ ἄφοβον, τὴν τόλμη,
καὶ τὴν πολλὴν ἀποκοιάν, τὴν ἔχουσιν οἱ Οὐγγροί.
Ταῦτα ὁ Καρατζάμπης, αὐθέντης ὁ μέγας,
αὐθέντης τῆς ἀνατολῆς, ὁ μέγας στρατιώτης,
τὸν εἶχαν οἱ Ἀγαρηνοὶ φρικτὸν καὶ ἀνδρειωμένον·
310 καὶ τοῦ μεγάλου ἀφεντός Μουράτμπεη Ὀσμάνου
ἦτον γαμπρός του ὁ Καρατζᾶς, εἶχεν τὴν ἀδελφὴν του·
τρέχει αὐτὸς μετὰ σπουδῆς, λέγει τὸν Ἀμουράτην.

Λόγους τοὺς εἶπεν ὁ Καρατζάμπης τοῦ Ἀμουράτμπεη.

«Σουλτάνε μέγα, θαυμαστέ Μουράτμπεη Ἀτουμάννε,
τῶν Μουσουλμάνων ἡ ἐλπίς, ἡ αὐξήσις καὶ πλοῦτος,
315 σήμερον παραδίδω σε ζωὴν καὶ θάνατόν μου,
ἀντὶς τὴν αὐθεντεία σου νὰ ἴσέμπω ν' ἀποθάνω.
Θαρρῶ εἰς ἐλπίδαμ δύναμις μεγάλου Μαχουμέτη
νὰ χύσω αἷμα οὐγγρικά, νὰ φθείρω, νὰ χαλάσω,
μεγάλην δόξαν καὶ τιμὴν νὰ φέρω πρὸς ἐσένα.»
320 Ταῦτα ὁ Καρατζάμπης ἐλάλησεν καὶ εἶπεν,
καὶ ὁ μέγας Ἀμουράτμπεης τοιαῦτα ἀπηλογίθη.

Ἀπηλογία τοῦ Ἀμρά εἰς τὸν γαμπρό του τὸν Καρατζάμπη.

«Ὁ φίλτατε, παμφίλτατε καὶ πολυαγαπημένε,
καὶ στόλε ἀφρώτατε, τείχος τῶν Μουσουλμάνων,

200. Τοὺς καταχαιγὰ Ἀμουόρην ἔρθηtetlen. Ἀ τοὺς valószínűleg az előtte álló τοὺς ismétlése; καταχαιγὰ talán accusativus a v hibagyásával és csapattot jelent; Ἀμουόρην lehet hogy mint indeclinabile genitivusként szerepel. Tehát az egésznek értelme volna: «A Murad csapatát képezőket».

θέλω, συγκαταβαίω τὸ, νὰ σὲ συναποθάνω,
225 θέλω καὶ προαιροῦμαι τὸ, νὰ συνθαπτῶ μαζίτζα,
ἔρχον σὲ κάμνω δυνατόν, ἂν ζῆς καὶ ἀποθάνης,
ἢ φυγὴ μου ν' ἀπηλογίθῃ εἰς τὸν ἐκεῖθεν κόσμον,
εἴ τι ποιήσω εἰς ἐσὲν καὶ εἰς ὅλο σου τὸ γένος.»
Κλένει ὁ Καρατζάμπης, δουλωτικὰ ἐπροσκόναν,
330 καὶ τὸ τουμπάνι του ἔδωκεν, ἔς τοὺς Οὐγγρούς ἐκατέβην·
εἶχεν φουσσάτο δυνατόν, ἐξήντα χιλιάδας,
ὅλον ἀλλάγια θαυμαστά, ἀνατολῆς φουσσάτον,
καὶ μετὰ θράσου τοῦ πολλοῦ ἔς τοὺς Οὐγγρούς κατηβαίονον.
Καὶ τότε Ἰάγγκος ὁ φρικτός, ὁ μέγας ἀνδρειωμένως,
335 λέγει πρὸς τοὺς ἀγούρους του καὶ πρὸς τοὺς ἐδικούς του·
«φαίνει με αὐτὸς τοῦ ἔρχεται, αὐτὸς τοῦ κατηβαίνει,
μὲ τόσον θράσος δυνατόν καὶ πληθυσμὸν φουσσάτου,
νὰ ἔναι ὁ Ἀμουράτμπεης, ὁ μέγας ὁ σουλτάνος,
παρακαλῶ σας, ἀδελφοί, αὐθένταις ἀνδρειωμένοι,
340 οἷλοι ἄς ἀποθάνωμεν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης,
οἷλοι ἄς ἀνδραγαθήσωμε, σὲ μᾶς δειλιά μὴ γένη.»
Ἐπέρασέν τους ὁ θυμός, ἐσμίξαν τὰ φουσσάτα,
μεγάλῃ θνήσκει καὶ ἀπειλὴ ἐγένετο εἰς αὐτοὺς·
τίς ἄρα δυναθῇ νὰ ἴπῃ, καταλεπτὸν νὰ γράφῃ;
345 Ἄλλ' ὅμως πρὸς τὸ κείμενον νὰ στρέψωμεν τὸν λόγον.
Τρία κοντάρια οὐγγρικά ἔς τὸ στήθος τὸν ἐδάκκαν,
ὀρθὸν τὸν ἐβαστούσασι ἀπάνου εἰς τὸ ὕψος,
τὸν μέγαν Καρατζάμπην, ἀνατολῆς αὐθέντην.
Στραφὴν ἰδεῖν οἱ ἕτεροι τὸ θέαμαν ἐτοῦτο,
350 τὰ ὀπισθεν ἐγύρισαν καὶ τὴν δειλιάν ἐπήραν·
οἱ Οὐγγροὶ ἐξοπίσω τους θνήσκει μεγάλην κάμνονον,
καὶ τότε ἐπληρώθηεν ἡ προφητεία ἐκαίνη·
«ὁ οὐδὲς μετακινήσεται καὶ διώξει χιλιάδας.»
Καὶ τί νὰ γράφω τὰ πολλὰ, μακρύνω καὶ τὸν λόγον;
355 ἐξαπορεῖ μου ὁ λογισμός, αἱ χεῖρες καὶ [ἡ] γλώττα·

227. Ennek és a következő sornak értelme igen homályos.

246. Legrand az általa adott szöveghez: «Après κοντάρια on lit dans le ms οὐκρίκα (sic)». A οὐκρίκα nem lehet más mint οὐγγρικά; helyesebb tehát ezt a szót a szövegbe bevenni és az érthetetlen μούρτεβαν-t kihagyni.

τί φόνος καὶ καταλυμός, ἐγένετο ἔς τοὺς Τούρκους!
 ὡσπερ τριγωνοχάλαζον ποῦ πέση εἰς τὸ χωράφι,
 καὶ νὰ νεκρώσῃ στάχρας, εἰς γῆν νὰ ἐξαπλώσῃ·
 οὕτως ὁ μέγας στρατηγός, ὁ βασιλεὺς Ἰάγγκος,
 260 τοὺς Τούρκους ἐκατέθεκεν ἔς τὴν γῆν ἐξηπλωμένους·
 θέαμαν μέγαν, ἀπειρον, τοῦτο ποτὲ οὐκ ἴκησθη.

Καὶ τότες ὁ μεγλήρμπεης, τῆς δόσης ὁ αὐθέντης,
 ἐξέστην ἐκ τοῦ λογιμοῦ, ὁ νοῦς του ἐπαραπάρθην,
 ἐπαίρνει τὰ φουσσάτα του, ἔς τοὺς Οὐγγρους ἐκατέδη·
 265 χιλιάδας ὀδοῦκοντα εἶχεν αὐτὸς φουσσάτον·
 τὸ φλάμοκλόν του ἔκλινεν ὁ Λούμπανος αὐθέντης,
 καὶ κράζει τὰ φουσσάτα του, εἰς αὐτοὺς ἐκατέδη,
 ἀπάνου εἰς τὸν μεγλήρμπεη εὐτολμα καταβαίνει.
 Καὶ τίς τοιαῦτα νὰ θωρῇ νὰ μὴν ἀναισθητήσῃ;
 270 ὡσπερ νὰ βρέχῃ ὁ οὐρανός, ποτάμια νὰ καταΐδου,
 ταῦτα ποτάμια ἔτρεγαν Ἀγαρηῶν τὸ αἶμα.

Ταῦτα ἐνεκατώρησαν οἱ Οὐγγροι ὡσπερ θηρία,
 φεύγουν οἱ Τούρκοι ὕπισθεν, κρύβονται εἰς τοὺς δάσους.
 Μόνον αὐθέντης ἔστεκεν ὁ μέγας Ἀμουράτης,
 275 μὲ ἄλους τοὺς γενιτζάρους καὶ μὲ τοὺς ἐδικούς του.
 Φόβος καὶ τρόμος καὶ δαιλιά ἐσέμπην εἰς τοὺς Τούρκους·
 γλοτῶνει ὁ μεγλήρμπεης μόνος, μεμονωμένος,
 τρέχει ἔς τὸν Ἀμουράτμπεη, τὸν μέγαν τὸν αὐθέντη,
 ἐδάσταν εἰς τὸν νόμον του σπαθὴν ἐκλαμπρυσμένον·
 280 μὲ θρήνος καὶ μὲ βροχισμὸν τὸν Ἀμουράτην λέγει.

Λόγους ἐσύντηγεν ὁ μεγλήρμπεης, τὸν Ἀμουράτην λέγει.

«Ὁ θαυμαστός, πανθαύμαστο αὐθέντη τῶν αὐθέντων,
 οὐκ ἤλεγά σου πρὸ καιροῦ κ' ἐπληροφόρενά σε,
 ὅταν ὀπάμεν ἔς πόλεμον καὶ εἰς μάχην νὰ σταθοῦμεν,
 οἱ Τούρκοι διὸ μερμαίε κρατοῦν, νὰ διώξουν καὶ νὰ φύγουν,
 285 καὶ θέλω πάθην ἐντροπήν, κατηγορηθὲν καὶ λόπην;»
 Καὶ ὁ μέγας Ἀμουράτμπεης αὐτὸν ἀπηλογίζθη·
 «σηκώσου, καβαλλίκευσε καὶ στάθης εἰς τὴν μέσσην,
 καὶ τάξε τὰ φουσσάτα σου καὶ τὰς παραταγὰς σου·
 οὐκ ἔνα εἶνα τώρα ὁ καιρὸς εἰς τὰ μὲ συντυχαίνεις·
 290 τοὺς Οὐγγρους βλέπω ὡς μοναχερὰ ἔς ἐμέναν κατηβαίνου.»

Καὶ ὁ μέγας Ἀμουράτμπεης λέγει τοιοῦτους λόγους·
 «παιδιά μου, πάλληκάρια μου, συντρόφοι ἐδικοί μου,
 γενιτζαροὶ μου, ἀφένταις μου, καὶ σιδηρόν [μου] κάστρον,
 ἀσπρόκαστρόν μου δυνατὸν καὶ ἀφυρὲ μου πύργε,
 295 σήμερον πέφτω εἰς ἐσὰς, νὰ ζήσω, ν' ἀποθάνω,
 εἴ τινα εὖρω πρόθυμον εἰδᾶ τὴν ὥραν ταύτην,
 πολὺν καλὸν καὶ παρρησιᾷ ἐκείνον νὰ ποίησω,
 βλέπω, θωρῶ, χανόμεθεν καὶ βούλομαι νὰ φύγω.»

Λόγια τοῦ γενιτζαρη πρὸς τὸν Ἀμουράτην.

Καὶ εἰς ἐκ τοὺς γενιτζάρους του, καλὸς καὶ πειρασμένος,
 300 τὸ ἄλογόν του σταματᾷ, τὰ βέτενά του πιάνει,
 τὸν Ἀμουράτην ἔλεγεν θρασὴ καὶ θυμωμένα·
 «σοῦλτανε, αὐθέντη θαυμαστό, Μουράτμπεη Ἀτμάνε,
 ἀπέζεφε ἐκ τὸ ἄλογο τώρα τὴν ὥραν ταύτην,
 νὰ ἀποθάνης μετ' ἐμὰς καὶ ἡμεῖς μαζί μετὰ σε.
 305 εἰ γὰρ καὶ βούλεις ὀπισθεν εἰ θέλεις τοῦ νὰ φύγης,
 μὰ τὴν χρυσὴν σου κεφαλὴν, καὶ τολμηρὰ σὲ λέγω,
 ἀτὸς μου μὲ τὰ χέρια μου ἐσένα νὰ φονεύσω.»
 Ἀκούσας τοῦ γενιτζαρη λόγους, ὁ Ἀμουράτης
 πεζεῦγει ἐκ τὸ ἄλογον, πόρταν μεγάλην κάρνει,
 310 παλούκια πλῆθος ἔμπηξεν τριγύρωθεν τῆς τένας.
 Στήθουον καμήλια περισσά, μολάρια καὶ ἵππους·
 τριγύρου γύρου τάδεσαν στερεὰ μὲ ἄλυσίδας,
 καὶ ὡς κάστρον ἀφυρώτατον, τεῖχος ὠχυρωμένον,
 ἔποικεν ὁ Ἀμουράτμπεης κ' ἐσέμπην εἰς τὴν μέσσην,
 315 βούλεται νάρθῃ τὸ βραδύν, νὰ σκοτεινιάσῃ ἡ νύκτα,
 καὶ περνῶν τὸ μεσιάνοκτο νὰ φεύγουν ἐξοπίσω.
 Τί τὰ πολλὰ πολυλογῶ, μακρένω καὶ τὸν λόγον;
 ἀπὸ τοῦ ἥλιου ἀνάτεμα ἕως ὥρας ἐνάτης,
 ἑπτὰ φοράς ἐσύντριφαν οἱ Οὐγγροι τοὺς Μουσουλμάνους.
 320 Τί γοντριμμὸν, καταλυμὸν, καὶ τί φθορὰ νὰ γράφω
 καὶ ἀπειλὴν ὅπου ἐγένετο εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας!

297. Ennek a sornak is homályos az érteleme.

305. A τὸς valószínűleg = tu. Kevésbé valószínű az, hogy τὸς helyett demonstratív vagy főnevesítő szereppel bíró névelői té irandó.

Ἐπεσαν τῆς ἀνατολῆς ὄλα τῆς τὰ φουσσάτα,
τὸ περικόν, οἱ ἀζάπιδες, οὔλοι οἱ ἀκητιζίδες.
Φόδος καὶ τρόμος καὶ δειλιὰ ἐσέμπην εἰς τοὺς Τούρκους,
325 πάλιν ἐπεχωρίσθησαν εἰς μέρος τὰ φουσσάτα,
μετὰ τῆς νίκης καὶ τιμῆς καὶ δόξης τῆς μεγάλης.
Οἱ Οὐγγροὶ ἐγυρίσασιν εἰς τὴν αὐτῶν κατοῖνα,
πεζεύγουν τάχα ὀλιγὸν μικρὸν νὰ ἀνασάνουν,
μὲ τὰς χαρὰς καὶ σκιρτημοὺς καὶ ἔπαυσις μεγάλης·
330 ἐθάρρεσαν καὶ ἐλπίζασιν ἐνίκησαν τὸν κόσμον.
Τὶ τὸ λοιπὸν ἐγένετον ἔς τοὺς Οὐγγρούς καὶ εἰς τοὺς Βλάχους;
ἐκάτξαν εἰς τὴν συμβουλὴν οἱ Οὐγγροὶ τί νὰ ποίσουν,
ὁ κράλης καὶ ὁ Λουξέμπανος καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰάγγκος·
«ἴπετε, μεγάλοι ἄρχοντες, ἐνδοξοὶ στρατιώταις,
335 βλέπω τὴν νίκην εἰς ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐχάρισέν τῃν,
τοὺς Τούρκους ἐτροπώσαμεν ἀναίσχυντα, ἐναντία,
καὶ τὸ ἐπετερόμασθεν, καὶ τὸ παρακαλοῦμαν,
τὸ ἐδέετο ἢ ἐκκλησιὰ τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Πόλης,
ἡμᾶς τὸ εὐεργέτησεν ὁ μέγας παντοκράτωρ.
340 Θέλω τὸν Ἀμουράτμπεη, τὸν μέγαν τὸν αὐθέντη,
ἀτός μου νὰ τὸν καταϊθῶ ἔς τὴν τέντα τοῦ ἀπέσω,
νὰ κόψω τὸ κεφάλι του μὲ τὰ ἴδικά μου χέρια,
τὸ αἶμα τῶν γενιτζαρῶν νὰ πιῶσιν τ' ἄλογά μου,
καὶ λαμπροτάτον ἄκουσμα νὰ λάβῃ τ' ὄνομά μου.»

Λόγια τοῦ Ἰάγγκου πρὸς τὸν κράλην.

345 «Αὐθέντη κράλη εὐγενικέ, Μπερνάδε τιμημένε,
δὲν πρέπει τοῦτο τὸ λαλεῖς, νὰ γένη οὐχ ἀρμόζει,
νὰ πᾶς ἀτός σου εἰς πόλεμον καὶ ἂν συμβῆ νὰ λάβῃς,
ἔχασες τὰ φουσσάτα σου καὶ τὰς παραταγὰς σου,
τοῦτο τολμῶ καὶ λέγω τό, βάρος μηδὲν τὸ πάρης·
350 στέκου ὡς κάστρον ἀφυρόν, μηδὲν παρασαλεύσης,
καὶ ὡς πύργος ὀχυρώτατος ἔς τὴν τέντα σου ἀπέσω,
μὲ ὄλα τὰ φουσσάτα σου, μὲ τὰς παραταγὰς σου,

347. Nā lǎbēs t. i. λαμπροτάτον ἄκουσμα (l. 344-ik sort), tehát tulajdonképen ezt akarja mondani: «ha meg is eshetnék, hogy a legfényesebb hírnévre téssz szert».

καὶ ἄφες ἐμὲ νὰ καταϊθῶ, νὰ πάγω κατ' ἐκείνων,
ἔς τὴν τέντα τοῦ Ἀμουράτμπεη καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσω.
355 Ἄν ἀποθάνω καὶ χαθῶ, ποσῶς ζημιὰ οὐκ ἔναι,
μόνον ἢ αὐθεντεῖα σου νάσαι ἀφυρωμένος.»
Καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τὸν κράλη μύστης λέγει.

Λόγια οὗς εἶπεν ὁ κακώτατος τὸν κράλην.

«Εἶδες, αὐθέντη, ἐπιβουλὴν καὶ κακοτρόπου ἀνθρώπου
δουσκουβουριά, ποῦ βούλεται ἐπιβουλος Ἰάγγκος!
360 Οἴτινες κρούσιν τὰς σπαθιαῖς; οἱ δοῦλοι σου οἱ Οὐγγροὶ·
οἴτινες εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰς ἀνδραγαθίας;
καὶ στάζει ἐκ τοῦ ἀγκῶνός μου αἶμα τῶν Μουσουλμάνων,
καὶ αὐτὸς ὑπῆρεν τ' ὄνομα καὶ τὴν κοινὴν εὐφήμην·
τὸν κόσμον ἐκερδέσαμεν, οἱ Τούρκοι ἐφθάρτηκαν,
365 μόνον ὁ Ἀμουράτμπεης, μὲ τοὺς γενιτζαρούς του,
καὶ βούλεται ὁ κακώτατος, ὁ δόσιπτος Ἰάγγκος
τάχα νὰ ποίση ὀλιγὸν μικρὸν κατορθωμάκιν,
νὰ πέσῃ ὁ κόσμος εἰς αὐτόν, τὸ ἔπαινος καὶ ἡ φήμη,
δίχως ἀνδρείαν ἢ πρακοπήν, μόνον μὲ πονηρία.»
370 Ἀκούσας ταύτην τὴν βουλήν ὁ κράλης ὁ Μπερνάδος
τὸν Ἰάγγκον ἀπεκρίθηκεν τάχατε θυμωμένα.

Λόγια τοῦ κράλη πρὸς τὸν Ἰάγγκον.

«Καλὴ ἔναι ἡ προθυμία σου, Ἰάγγκο στρατιώτη,
ἡμεῖς νὰ κατορθώωμε καὶ ἡμεῖς νὰ πολεμοῦμε,
ἢ δόξα καὶ τὸ ἔπαινος νὰ πέφτῃ εἰς ἐσέναν·
375 ἐγὼμαι αὐθέντης φυσικὸς καὶ ῥήγας τῆς Οὐγγρίας,
καὶ πρέπει καὶ ἀρμόζει με ἐγὼ νὰ πολεμήσω
τὸν μέγαν Ἀμουράτμπεη, αὐθέντη Μουσουλμάνων·
ὁ βασιλεὺς μὲ βασιλεῖά θέλει νὰ πολεμήσῃ,
αὐθέντης εἶμαι καὶ ἐγὼ, καὶ θέλω μὲ αὐθέντην,
380 τὴν ὄραν τοῦτην βούλωμι, θέλω νὰ πολεμήσω,
ἔς τὴν τέντα τοῦ Ἀμουράτμπεη ἀπέσω νὰ καταϊθῶ.»
Ἐνίκησέν τον ἢ ὄρεξι, ἀπῆρεν τὸν τὸ θράσος,
σπουδαῖα καὶ ἀνεξόρθωτα μετὰ ὀλίγην γνώσιν,
ἔς τὴν τέντα τοῦ Ἀμουράτμπεη ἀπέσω καταϊθαίνει.

385 Ἦσαν τὴν πόρταν ἀφυρὴν τριγύρου μὲ ἀλυσίδας,
 μὲ τὰ καμήλια γύρωθεν μουλάρια καὶ ἵππους,
 καὶ κόπτου, σκίζου καὶ γαλλοῦν τὴν πόρταν καὶ ἰσχυροῦν,
 καὶ φθείρουσιν καὶ καταλοῦν, εὐγάζου τὸν αὐθέντην,
 τὸν Ἀμουράτην ἔβγαλαν ἐκ τῆς κατονοτόπης·
 390 πέφτουσιν οἱ Βλάχοι μὲ σπουδῆς [καὶ] τὸν χαζινὰν ἐπήσαν,
 τὰ πράγματα ἐδράξασιν μεγάλου τοῦ αὐθέντη,
 ὡς εἶδασιν τ' ἀμέτρητα, τὸν πλοῦτον τὸν μέγαν,
 ἐμπρὸς ὀπίσω ἐγόρισαν οἱ Βλάχοι εἰς τὴν κατοῦναν,
 ὁ κράλης ἐπολέμει μὲ ὀλιγοστοὺς ἀνθρώπους·
 395 στραφῆν ἰδεῖν ὁ Ἀμυράς τὴν ἐτολμιὰν τοῦ κράλη,
 μὲ ἄριστον ἀποκοιὰ καὶ θράσον θηριώδες,
 καὶ πολέμει ἐσχυρὰ καὶ καταλεῖ τὴν πόρταν,
 μόνον ὁ κράλης μὲ ὀλιγοὺς τετρακοσιοὺς ἀνθρώπους
 βάνου καὶ στερεόνου καὶ δύναν ἐπήσαν·
 400 γυρίζουσιν οἱ γενίτζαροι, καὶ βάνου τοὺς ἔς τὴν μέσσην,
 καὶ πολέμεισιν δυνατὰ ἕως δύοσεμὰν ἡλίου·
 μὲ τὰ σαγιτοδόξαρα τὰ ἄλογα τοὺς σφάζου·
 ὀπιτροπὴν ἐπήσαν οἱ Οὐγγροὶ μὲ τὸν κράλην·
 βούλεται εἰς τὴν κατοῦναν τοῦ νὰ φύγη, ἂν ἤμπορέση.
 405 Καὶ εἰς ἐκ τοὺς γενίτζαρους, ἐκ τῶν Ῥωμαίων τὸ γένος,
 τὸ ὄνομαν τοῦ Χαμουζᾶς, καλὸς, ἀνδρειωμένος,
 μεσαιὸς, χαμαδόπλατος, ἦτον τριακοντάρης,
 ὡς δράκων ἐβρυχήθηκεν, ἔς τὸν κράλην καταβαίνει,
 καὶ τὸ ἄλογόν του ἔδωκεν ἔς τὸ ἔμπροστινὸν ποδάριον,
 410 εἰς τὸ ποδάριον τῷδωκεν πεζὸς μὲ τὸ μανὰρι,
 καὶ πάραυτα τὸ ἄλογον ἐμότισεν τοῦ κράλη,
 ἔπεσεν χάμαι παρευθὺς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ ῥήγας,
 εὐγάζει τὸ μαχαίριν του ὁ Χαμουζᾶς ἐκεῖνος,
 καὶ κόπτει τὸ κεφάλιν του, στήνει τὸ ἔς τὸ κοντάριν.
 415 Ὅσοι κατεχωρίσθησαν ἔς τὴν πόρταν τοῦ Ἀμουράτη,
 οὐδὲ τινὰς ἐγλύτωσεν, ὄλους ἐκατεκόψαν·
 μηδὲν μακρόνω τὴν γραφῆν, πλατόνω καὶ τὸν λόγον,
 τὴν κεφαλὴν ἐστήσασιν ἀπάνου εἰς τὸ κοντάριν,
 κραυγὴν μεγάλην πολεμοῦν οἱ Τούρκοι καὶ φωνάζου,
 420 τὰ πουλιά πετάμενα ἔπεφταν καὶ φωνάζου, [Βλάχος·
 καὶ καταπάνου ὤρμησαν ἔς τοὺς Οὐγγροὺς καὶ εἰς τοὺς
 πολλὸν φουσσάτον ἄντριψαν οἱ Τούρκοι ἀπαι τοὺς Οὐγγροὺς

μετὰ τροπῆς καὶ γαλασμοῦ ὕπνῳ εἰς τὴν κατοῦναν,
 βρυχοῦνται, κλαίου, δειλοῦν, ἐξαποροῦν καὶ φρίττου,
 425 ὡσπερ πουλιά ἐσκόρπισαν εἰς κάμπους καὶ εἰς λαγκάδας.
 Καὶ τότε ὁ φρονιμώτατος, ὁ μέγας ὁ Ἰάγγκος,
 ποιεῖ μεγάλα, ὀδύρεται ἐκ βράχους τῆς καρδιάς,
 πάλιν κρυφὰ τὸν χαίρεται, τὸν θάνατον τοῦ κράλη,
 διότι οὐδὲν τὸν ἤκουσεν πληρώσει τὴν βουλήν του·
 430 ἀλλ' ὅμως ὁ θαυμάσιος ὁ βασιλεὺς Ἰάγγκος,
 ἐκρέματον ὀπίσω του πολύτιμον χρυσίον,
 κόρνουσιν μεγαλόφωνον τὸ σέρνουσιν οἱ ἀφένταις,
 μὲ ἀλυσίδαν πάγγυρσον, φούνταις μαργαριτάρην·
 ἀτὸς του ἤχους ἔδωκεν μετὰ κραυγῆς μεγάλης,
 435 καὶ τὰ φουσσάτα ἐμάζωξεν εἰς τὸ κατονοτόπιν·
 μὰ τὴν τρομάραν τὴν φρικτὴν, τὴν ἀπειλήν ἐκείνην,
 κἀνεῖς νὰ μὴν τὸ θυμῆθῃ, ἀλλὰ καὶ μὴν τὸ ἀκοῦσῃ!
 Ἐγὼ ἐστεκόμην εἰς βουνό, εἰς θάσους κροδῆμένους,
 καὶ ὡς μάρμαρον ἐγίνουσιν, ἐπελιθάθη λίθος,
 440 ὡσπερ νὰ ἴδῃς τὴν θάλασσαν ὡσάν ἀναγριόθαι
 ὑπὸ ἀέρος ἰσχυροῦ, καὶ κόματα γεμίζου,
 οὕτως τὰ κόματ' ἤλεπα ἔς τὸν κάμπου γεμισμένα,
 τὸν λογιζομὸν μου ἔπασχα, μὴ νὰν θάλασσης κόμα,
 μὴ νὰν θάλασσης κόματα καὶ ὑπολάθαι μὲ τὸ,
 445 καὶ ἐγενόμην ἀνθρωπος δίχως φυγῆν καὶ αἰσθησῆν.
 Εἶδες θαυμάσιον, φρικτόν, ἀπόρητον, μέγαν,
 καὶ τοῦ θεοῦ παράδοξον ὁ νοῦς νὰ ἐξεθαλῆται·
 ἅπαντα γένος καὶ πνοὴ πρέπει νὰ μεγάλου
 θεοῦ τὸν παντοκράτορα, δημιουργὸν τῶν ὄλων·
 450 ὁ οὐρανὸς τὸ ἤκουσεν, καὶ ἐπέφτασιν τὰ ἄστρη,
 ὁ ἥλιος ἐκ τοῦ φόβου του ὑπὸ νὰ βασιλεύσῃ,
 τὸ φέγγος ἐσκοτίσθηκεν τὴν νόκταν ὡς δὲν φέγγειν
 τὸ πάμφρικτον τὸ θέαμα, τὸν ὄρισμὸν τὸν θεῖον.
 Λέγουσιν τινὰς [τὸ] τοχερὸν τὸ σῶμαμαν τῆς τύχης,
 455 εἴ τι φρονεῖ καθ' ἑαυτοῦ ἄλλη ἄλλος ἐξ ἄλλου,
 ἐγὼ γὰρ λέγω, μαρτυρῶ, ὁραλογιὰ τὸ δίδω,
 οὐδὲν ἐν γέγονεν ποσῶς παρὰ ἰρισμὸν κυρίου,
 μυστήριον ἀκατανόητον πλήττομαι καὶ θαυμάζω.
 Πᾶσα πνοὴ ἐξίσταντο τὸ γέγονεν ἔς τοὺς Οὐγγροὺς·
 460 ἐπὶ φροῦς ἐτίξασιν τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος,

οἱ Οὐγγῆροι διὰ μίαν φορὰν τάχα ποῦ ἐτσακιστήκαν,
ἐποίησαν ἐπιτροπήν, πλέον οὐ πολεμίζουσι.

Δόξα καὶ κράτος καὶ τιμὴ, ὕμνος ἄξιον, μέγαν,
Πατέρα τὸν πανάγιον, Γῆν καὶ ἄγιον Πνεῦμα,
465 τὸ τριλαμπές, ἁγία τριάς, ὕμνω τὰ μεγαλεῖα.

ISZÓJEGYZÉK.

- ἄγουρος = ἄωρος, ifju levante; acc. plur. ἀγούρους 235.
ἄζαπιδες οἱ, irregularis gyalogság; nom. plur. ἄζαπιδες 323, acc. plur. ἄζαπίδας 200.
αἰσθήσις ἡ = αἰσθησις; acc. sing. αἰσθήσιν 445.
ἀκηριζίδες (vagy ἀκουριζίδες vagy ἰκνιζίδες) οἱ, irregularis lovasság, az akción szóról elnevezve, melyről Du Cange azt mondja glossariumában: vox praeconis, vel sonitus tubicinis, quo apud Turcos singuli ad expeditionem militarem contra Christianos cientur ac evocantur. Nom. plur. ἀκηριζίδες 323.
ἄλλαγι τὸ = ἀλλάγιον ἀλλαγῆ-ből képezve, esetről esetre változó táborozási hely, általában névo tábor, hadsereg, csapat. Nom. sing. ἄλλαγι 183, acc. plur. ἄλλάγια 232.
ἀναβαίνω, trans. aor. coni. v' ἀναβάστη 23 = ἀναβήστη.
ἀναίσθητος 187 = ἀναίσθητος.
ἀναμείλια ἡ = újgkny. ἀνάμειλα = ἀμείλια gondatlanság; gen. sing. ἀναμείλιος 148.
ἀνασάνω, föllélegzek, megpihenek; aor. coni. v' ἀνασάνων 328.
ἀνάτελιμα = ἀνατολή; acc. sing. 182. 318.
ἄπαί 191, 422 = ἀπό.
ἄπαίρω, elviszek, magammal ragadok; aor. ind. ἀπαίρειν 382.
ἄπάνον 168, 247, 268, 418, ἀπό-ből és ἄνω-ből összetéve, fenn, rajta.
ἄπέσω 80, 341, 351, 381, 384, ἀπό-ből és ἔσω-ből összetéve, -ba -be -ban -ben.
ἀπέχασις ἡ, ἀπέχω-tól képezve, távolság; acc. sing. ἀπέχασιν 113.
ἀρίφνητος (vagy ἀρίφνητος) = ἀνάριθμος, számtalan; nom. plur. ἀρίφνηται 191, 193, acc. plur. ἀρίφνητα 153.
ἄρματα τὰ, a latin arma-orum; nom. plur. 184.
ἄρματόνω, a latin armo-are; aor. coni. act. v' ἄρματόνω 121, aor. ind. pass. ἄρματόνησαν 181.
ἄφρονοι, a latin affirmo, ἀφρόνει 51, ἀφρόνεται 59, part. perf. pass. ἀφρομένους 356.

ἄφροнос ἀφρόνω-ből képezve; iszron 350, ἀφρόνη 385, ἀφρό 294, ἀφροτίκτον 313, ἀφροτίται 223.

ἀφύρωμαν τὸ, ἀφύρος-ből képezve; acc. sing. 87.
βασιλεύω, valamint a mai görögben úgy itt is a nap leáldozásáról mondván; aor. coni. v' βασιλεύω 451.

βατοκλαδοκρυβοῦμαι -ίωμα, βίτες, κλέσες és κρύπτω-ből összetéve; a bokrok galyai között rejtőzködöm; βατοκλαδοκρυβοῦνται 190.

βγάλλω = ἐβάλλω; aor. ind. act. ἐβγάλαν 389.

βρουχίζω (vagy βρουχίζω), bögök; aor. ind. pass. ἐβρουχίζεσθην 408.

βρουχισμός ὁ = βρουχισμός, βούρημα, bögés, nyögés; acc. sing. βρουχισμόν 280.

δύναμι ἡ; gen. sing. δύναις 217.

δύσεμαν τὸ = δύσεις; acc. sing. δύσεμαν 401.

δυσκουβουριά ἡ, δυς-ből, κύβος-ből és ἰργον-ből képezve, hamis játék koczkával, ravaszság; acc. sing. δυσκουβουριά 359 = δυσκουβουρίαν.

ἐβγάζω = újgkny. βγάζω = ἐβάλλω; praes. ind. ἐβγάζει 413.

ἔδω 296 = újg. ἔδω itt.

ἐδεκτίστος ἔδω és ἐκτίστος-ből összetéve, amax, ἔδεικνῃν 186.

ἐξίσταμαι; aor. ind. act. sing. 3 ἐξίστην 263.

ἐπανοκλίβανον τὸ, ἐπί, ἄνω és κλίβανον-ből összetéve, pánczéling; acc. plur. ἐπανοκλίβανα 184.

ἐπαρσι (ἐπαρη) ἡ, elbizakodottság, vakmerőség; gen. sing. ἐπαρσις 329, ἐπαρσις 111.

ἐπιτροπή ἡ, hátrálás; ἐπιτροπήν 462.

ἰσβαίνω; aor. ind. act. sing. 3. ἰσέμπην 276, aor. coni. act. v' ἰσέμπο 216.

εὐγάζω = ἐβάλλω; praes. ind. act. εὐγάζουσι 388.

εὐγενικός = εὐγενής; εὐγενικός 173.

θαροῦ-ίω, hiszom; ἐθάρρεσθην 330 = ἐθάρρησαν.

θνήσι ἡ, halál, öldöklés; nom. sing. θνήσι 243, acc. sing. θνήσιν 203, 251.

θυμοῦμαι = ἐθυμοῦμαι; aor. coni. pass. v' θυμοῦσθ 437.

κάθωμαι = κάθημαι; aor. ind. act. ἐκάτην 141, 332 = ἐκάτησαν.

καρδιοδοχοτομοῦμαι -ίωμα 145, καρδία, δόξα és τόμω-ből összetéve, két-ségben van a szívom, habozom.

καρδιοσύστασις ἡ, összetéve καρδία-ből és σύστασις-ből, mely utóbbi szó középkori jelentéséről Du Cange ezeket mondja: quartus gradus poenitentium, eum scilicet ii cum fidelibus admittebantur ad κοινωνίαν (úrvacsorához) τῶν εὐχῶν, sed χωρίς προσφοράς (ostya nélkül). Tehát jelentése: a név felszentelése, felmagasztalása; acc. plur. καρδιοσύστασις 67.

κάστρον τὸ 293, a latin castrum.

καταθέτω = κατατίθημι; aor. ἐκατέθειν 260 = ἐκατέθειν.

καταλείπτον 244 = καταλείπω, apróra, részletesen.

καταπάνου 421 = újgkny. καταπάνω, κατά, ἐπί és ἄνω-ből képezve, ellen, ellenében.

κάτεργον τό, gálya; nom. plur. *κάτερρα*, 151, 157.
κατορθωμάτι τό = *κατόρθωμα*, *κατορθωμάτιον* rövidítése, hadi tet-
 teséke; acc. sing. *κατορθωμάτιον* 367.
κατοῦνα ἡ, sátor, tábor; acc. sing. *κατοῦνα* 327. *κατοῦναν* 393, 404, 423.
κατουνοτάτι τό = *κατουνοτόπιον*, sátor, tábor helye, maga a sátor,
 tábor; acc. sing. *κατουνοτόπι* 389, *κατουνοτόπιον* 435.
κερδῶ -έω = *κερδίζω*, *κερδαίνω*; aor. *ἐκερδέσασα* 364.
κλένω = *κλένω*; praes. *κλένει* 199, 229.
κόρνειον τό, a latin cornu; acc. sing. *κόρνειον* 432.
κοῦλης ὁ, király; voc. sing. *κοῦλη* 116.
λογομομαχῶ -έω, *λογομάχ*-ból és *μάχομαι*-ból, habozom; praes. *λογομο-*
μαχοῦσιν 83.
μαγαρισμένος, szennyes, mocskos; *μαγαρισμένη* 134.
μαζέτω 225, talán *μαζ* és *μαζ*-ból összetéve, véled együtt.
μακρένω (vagy *μακραίνω*) = *μακρύνω*; praes. coni. *μάκρηνω* 254.
μανάρι τό, az olasz manara, fejsze; acc. sing. *μανάρι* 410.
μέριγγξ ὁ = *μέριμηξ*, hangya; acc. plur. *μέριγγκας* 165.
μεσιάνεστο τό = *μεσιάνεστιον*, éjjel, éjjel; acc. sing. *μεσιάνεστο* 316.
μαί ὁ 164, az olasz messere, úr, fejedelem.
μοναχισμός ὁ 197 = újgkny. *μοναχισμα*, morgás, moraj.
μουχηρόν (vagy *μουχηρόν* vagy *μουκτηρόν*) τό, az az *μουχηρόν*, disznó
 (l. Legend glossariumát); nom. plur. *μουχηρά* 290.
μυτίζω, orromra bukom (μύτη, orr); aor. *ἐμύτισα* 411.
νῶμος ὁ = ὄρος; acc. sing. *νῶμον* 279.
οἰκονομά ἡ = *οἰκονομία*, középkori jelentéséről ez áll Du Cange-ban:
 apud grecos patres, usurpari solet pro eo, quod Christus in terris gessit
 ad procurandam salutem generis humani, cuius initium est incarnatio
 (megtestesülés), sicut postrema passio. Acc. sing. *οἰκονομῆν* 48.
ὀλιγοστός = ὀλίγος; *ὀλιγοστός* 394.
ὄρεξι ἡ 382 = újgkny. *ὄρεξις*, ótvágy, kívánság.
ὄλος = ὅλος, ὄλοι 240.
παίρνω, veszek, megragadok; imperf. *ἐπαίρνω* 264, aor. *ἐπῆραν* 250,
 390, 399.
παλοῦνα τό, ezőlör; acc. plur. *παλοῦνια* 310.
παρταγῆ ἡ = *παράταγμα*, zsoldos csapat; nom. plur. *παρταγαῖς* 183,
 acc. plur. *παρταγῆς* 119, 288.
πεζέγω = újgkny. *πεζέω*, *ἀποζέω*, leszállok a lóról, gyalogolok;
πεζέωμαι 309.
πειρασμένος 299, ördögies, ördöngös.
περνῶ -έω, átszálltok, eltöltöm az időt; praes. coni. act. plur. 3. *νᾶ*
περνῶν 316 = *νᾶ* *περνῶν*.
πηγαῖνω, megyek; aor. *ἔπηξ* 451, *ἔπηξεν* 283, *ἔπην* 423.
πυλαίτης ὁ 161, lóval száguldozó.
πληροφορέω = *πληροφωρῶ* -έω, értesítek, tudósítok; impf. *ἐπληροφω-*
ρευα 282.

πολεμῶ -έω, *κάνω*, teszek, csinlok értelmével bir a 203. és 419-dik
 sorban (*πολεμῶν*).
ποσῶς 355, 457, valamiként, némiképen.
ράξιν τό 78 = *ἐράξιον*, pókláló.
ρέτινα τά, a latin retinaculum = *ρέτινα*, kantár; acc. plur. *ρέτινα* 300.
ρήγας ὁ, a latin rex; voc. *ρήγας* 116.
ρίκτω = *ρίπτω*; praes. *ρίπτουν* 184.
σαγματοδόξα τά, *sağitta*-ból és *τόξον*-ból összetéve, íj és nyíl; acc.
 plur. *σαγματοδόξαρα* 402.
σαθροφόρος 159 = *σαθρός*, rothadt, korhadt, ingatag.
σι 241 = *εις*.
σιμαρογή ἡ 197, *σιμαρός* és *γή*-ből összetéve = *σιμαρός* földrengés,
 rendülés.
σιζῶ = *σιζέω*; *σιζέω* 387.
σιμητισμός ὁ = *σιμητισμός*, *σιμητιστις*; acc. plur. *σιμητισμοῦς* 299.
σιμῶ, egyesítek, összekötök, egyesülök, összecsapok; aor. *ἔσιμῶν* 242.
σίτω (*σίταινω*, *σίτωνω*) 101 = *ἴττωμαι*; aor. coni. pass. *νᾶ* *στασῶμαι* 283
 = *ἴγιρην*, *νᾶ* *στασῶμαι*.
σιχοπλέκω = *σιχοπλεκῶ* -έω, verseket fonok, versbe foglalok.
σύβαμα τό = τό *συβάμα*; acc. sing. *σύβαμα* 454.
συνθάπτο, együtt eltemetek; aor. coni. pass. *συνθαπτό* 225 = *συν-*
θαπτό.
συντομέω, rövidítek, siettetek, sietek; aor. imper. act. *συντομέψαι* 152
 = *ἴγιρην* *συντομέψαι*.
συντομμῶς ὁ, összemorzsolás, rombolás; acc. sing. *συντομμῶν* 320.
συντοχάινω = *συντοχάινω*, találkozom, beszélek valakivel, *λόγους* *συν-*
τοχάινω, beszélde elegyedem; praes. *συντοχάινεις* 289, aor. *ἔσυντοχην* 281 *οἰμ*.
συχνοπηδῶ -έω, *συχνός*-ből és *πηδῶ*-ból összetéve, gyakran ugrom,
 ugrándozom; praes. *συχνοπηδοῦν* 198.
τάχα 371 = újgkny. *τάχατις* = *τάχα*, talán.
τέντα ἡ a latin tentorium; gen. sing. *τέντας* 310.
τζακίζω, levág, leöl; aor. *ἔτζακισαν* 460, aor. ind. pass. *ἔτζακιστοῦ-*
κᾶν 461.
τουμπάνι τό = *τόμπανον*, dob; acc. sing. *τουμπάνι* 230.
τριγωνογάζων τό 257, *τρίγωνος*-ból és *γάλαξ*-ból összetéve; három-
 szögű darabokból álló, darabos jégeső.
τρίμερον 118 = *τρίμερον*, *τρεῖς* és *ἡμέρα* (*μέρα*)-ból összetéve; három
 napon át.
τριμίλιον τό, *τρεῖς* és *μίλιον* (*μίλιον*, *milliare*)-ból összetéve; három
 ezer lépésnyi távolság; acc. sing. *τριμίλιον* 113.
τρομάρα ἡ, borzalvány; acc. sing. *τρομάρα* 436.
τροπῶ, aor. ind. act. sing. 3 *ἔπῆρον* 363, *ἔπῆρα* 107, plur. 3 *ἔπ-*
ῆραν 109.
ὑπατροπή ἡ = *ὑπατροπή*, meghátrálás, visszavonulás; acc. sing. *ὑπι-*
τροπήν 189, 403.

φάρι τό, arab ló, nyerges ló, ló; nom. plur. φάρια 198.

φαίνο, φαίνει 236 = φαίνται.

φτάνω = φθάνω, aor. ἔφτασεν 180 = ἔφθασεν.

φλάμουλον (φλάμουρον) τό, a latin flammulum, zászló; nom. sing. φλάμουρον 199, 202, acc. sing. φλάμουλον 266, φλάμουρον 155.

φορέω = φέρω; φορέεις 95.

φούντα ἡ, a latin funda, rojt; acc. plur. φούντας 433.

φουσαίτο τό, a latin fossatum, árokkal körülvett tábor, tábor, sereg; nom. sing. φουσαίτο 84, acc. sing. φουσαίτο 231, φουσαίτων 232, 265, 422, gen. sing. φουσαίτου 81, 117, 144, 152, 161, 237, nom. plur. φουσαίτα 71, 182, 242, 322, 325, acc. plur. φουσαίτα 119, 137, 153, 174, 264, 267, 288, 348, 352, 435, gen. plur. φουσαίτων 103.

χαζνᾶς, ὁ (török szó), kincstár; acc. sing. χαζνᾶν 390.

χαμβόπλατος 407, χαμάδης-ből (= ἀγροφόρος) és πλάτιω-ból képezve; teherhordó ember testalkatával bíró, széles vállú.

χοροστάτης ὁ, egyházi hivatalt viselő pap; acc. plur. χοροστάτας 12.

ÚJGÖRÖG MUNKÁK

ISMERTETÉSE.

TÉLFY IVÁN

L. FAGTÓL

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1894.